Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
ISSN: 1309-1387
Cilt: 7 Sayı: 12 2015 Haziran (s. 220-244)

Yeni Ahitteki Tyanalı Apollonius

Apollonius of Tyana in New Testament

Kürşat Haldun AKALIN[1]

Öz

Apollonius ile İsa'nın yaşam öykülerinin temel noktaları arasında benzerlik vardır. Tıpkı İsa'nın geleceğini baş meleğin annesine önceden duyurulması gibi, Apollonius'un da dünyaya geleceği doğmadan önce ulak tarafından duyurulmuştur. Apollonius, İsa'nın doğduğu varsayılan yılda (M.Ö. 4) aynı gizemli tarz içinde gerçekten doğmuştur. Her şey Apollonius ile İsa'nın mucizevi güçlerine boyun eğmiştir ve her ikisi de körlerin gözlerini açmıştır. Tıpkı çoğunlukla İsa'nın keskin bir bıçakla vücuda çizikler atarak akan kanın içindeki ruhu dışarı çıkardığı gibi, Apollonius da cin çıkarmıştır. İsa ve Apollonius, topalı yürütmüş, ölmüşü hayata geri döndürmüş, seyircilerinin düşüncelerini okuyabilmiş, bazen mucizevi bir şekilde gözden kaybolmuş, şarap içme alışkanlığından ve kadınlardan uzak durmuşlar, gösteriş için süslenmekten ve tutumsuz bir yaşam sürmekten sakınmışlardır. İsa gibi Apollonius da, asla çalışarak öğrenmediği pek çok lisanı konuşabilmiştir, daha bir bebekken tanrı olduğunun kanıtlarını sunmuştur, çocukluğunda olağanüstü bilgelik göstermiştir, içsel hayatın aynı öğretisini öğretmiştir, ölümden dirilmiştir, ölüp dirildikten sonra havarilerine görünmüştür.

Anahtar Kelimeler: Tyanalı Apollonius, İsa, Cin çıkarma, İncil

Abstract

The essential points of similarity between the biographies of Apollonius and Jesus. Before his birth the coming of Apollonius was preceded by an Annunciation, as Jesus's coming being announced to his mother by an Archangel. Apollonius was really born in the same mysterious manner in the same year (4 B.C.) when Jesus is supposed to have been born. Everything was subject to their miraculous powers, they performed many miraculous cures and restored sight to the blind. Apollonius cast out devils, which usually cut up flesh by a dagger and chuck out spirit in flowing blood like Jesus. Jesus and Apollonius enabled the lame to walk, reanimated the dead, could read the thoughts of bystanders, sometimes disappeared in a miraculous manner, eschewed love for wine and women, refrained from artificial ornaments and sumptuous living. Apollonius could speak in many languages though he had never learned, exhibited proofs in infancy of being a God, manifested extraordinary wisdom in childhood, taught the sama doctrine of the inner life, rose from the dead, appeared to his disciples after his resurrection as Jesus did.

Keywords: Apollonius of Tyana, Jesus, Exorcism, Evangel

[1] Doç. Dr. , Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, akalinhaldun@yahoo.com

1.GİRİŞ

İncillerin İsa'sının yaşadığına tanıklık eden ve 50'li yıllar öncesine ait olan hiç bir bilgi veya belgeye rastlanılmaması, yani ikinci asırdan önce ne paganların eserlerinde ve ne de yahudi kaynaklarında İsa'nın adından bile söz edilmemesi; günümüzdeki pek çok araştırmacı, İsa'nın mitos bir kişi olduğu ve gerçekte hiç yaşamadığı içeriğinde görüşleri ileri sürmüşlerdir. Diğer taraftan, Niğde'nin Bor ilçesine bağlı Kemerhisar beldesinde bulunan antik Tyana kentinde M.Ö. 4 yılında doğmuş Apollonius'un, biyografisini ilk yazan Flavius Philostratus'un (175-245) 217 yılından önce yapıtı yazmamış olduğunun kesinleşmesi; Hıristiyanların, İncillerde İsa'yla ilgili yazılanların Apollonius'a uyarlanmış olduğu, ilk kaynağının veya ilk örneğinin İsa veya İnciller olduğu, kopyasının Apollonius olduğu vs içeriğindeki itirazlarına neden olmuştur. Her ne kadar Apollonius'un karakter ile mucizelerini İsa'da tekrarlayan veya İsa'ya özgü kılan, günümüz İncillerinden Markos 70 ve Matta'yla Luka İncilleri de 90 yılından itibaren görülmeye başlamış ve Yuhanna İncili de ancak 170'li yıllarda yazılmış olsa da; otuzdan fazla İncil arasından, hatta yüzlerce farklı İncil bölümleri arasından, bu dört İncil'i piskopos İrenaeus 180 yılında öne çıkartmış olsa da; İncillerin günümüzdeki son şeklini alması veya 325 yılında toplanan İznik konsülünde kararlaştırılan inanç bildirgesine (İsa, tanrı ile aynı özdendir, yaratılmamıştır, olmuştur, tanrıdır; tanrı İsa bedeninde dünyaya gelmiş ve insanlar arasında yaşamıştır; İsa çarmıhta ölmüş, üçüncü gün dirilmiştir vs) göre düzenlenmesi, ancak 397 yılındaki üçüncü Kartaca konsülüyle olmuştur.[1] Özellikle 60'lı yıllarda yani İsa'nın öldü denilen 32 yılından yaklaşık 30 yıl sonra, ya da kulaktan kulağa yayılmaya başlayan söylenceleri yalanlayacak bir kimse kalmadıktan sonra, İsa'yla ilgili bir yada iki sayfalık hikayeler hemen her yerde görülmeye başlamış ve halk arasında da büyük rağbet görmüştür. İsa'nın hikayesinin çok farklı hatta birbirine zıt anlatımlarının bir hristiyandan diğerine aktarılması, birkaç yıl sonra, fasiküllerden kitaplara geçişi de sağlamıştır. Otuzdan fazla İncilin yanında İsa'nın hikayesini anlatan yüzlerce fasikülün de ortaya çıkması, tek hristiyanlığın olmadığını göstermektedir. İsa gibi Apollonius da, ıssız bir köşede mistik suskunluğa çekilmiştir, hayvan kurbanlarını kınamıştır, hayvan eti yememiş ve hayvan yününden elbise giyinmemiş, varlığını fakirlere vermiştir, gladyatör gösterileri kınamıştır, aklın peşinden gitmeyi tavsiye etmiştir, eğlenceye ve cinsel zevklere karşı çıkmıştır. Tıpkı İsa gibi Apollonius da bir dinsel asketiktir, günahsız bir bakireden doğmuştur, bir ara şeklini değiştirmiştir,

[1] "İsa'nın yaşadığı dönemde hiç bir Yahudi, İncil diye bir sözcük duymamıştı. Bu sözcük 1. İznik Konsilinden sonra o dönemde (4. Yüzyıl) İstanbul'daki kilisenin patriği olan John Chrysostom tarafından icat edilmişti ve Konsil'de sayısı dörde indirilen Gospeller ile Apokrif sayılmayarak Kutsal hale getirilmiş olan diğer metinleri simgeliyordu. İsa ölümünden sonra (eğer gerçekten de böyle biri yaşayıp öldüyse) önce Mesih, sonra Tanrının Biricik Oğlu en sonra da Tanrı yapılmıştır. İsa'nın hayatında söyledikleri ile Grek filozoflarının söyledikleri arasında hiçbir fark yok. İsa'nın söylediklerini pagan filozoflar ondan yıldan önce söylüyorlardı. Luke için bile, yazdığı metine göre İsa, gerçekte, Grek filozofların söylediklerini tekrarlamaktan öteye bir iş yapmamıştı. Özgün hiç bir sözü, hiçbir eylemi yoktu. Her 10-15 yılda bir Ekümenik Konsil toplanmış, kiliseyi yeryüzünde egemen kılacak değişiklikler bu metinlere yerleştirilmiştir. Neilos'a göre bakire Meryem'e de Theotokos (Tanrının Annesi) denilmesi gülünçtü. Neilos, kilisenin kabul ettiği İncilden değil, 325'deki İznik Konsili'nde yasaklanmış olan ve Apokirif diye bilinen İncillerden atıflar yapılıyordu. Hikmet=Wisdom, hıristiyan öğretisinin synoptic denilen 325 yılında toplanan İznik Konsil'inde kabul edilen ilk üç Gospel'inde hiç geçmemektedir. Dördüncü Gospel'i yazdığı varsayılan John adlı kişinin kimliği de meçhuldür. Bu kişinin İsa'nın öğrencilerinden biri olması da pek olası değildir. John''n Gospel'' gerçekte, 1. yüzyılda Anadolu'da egemen olan ve Tyanalı Apollonius'un da yaydığı Hermetik Gizli Öğretiyle büyük ölçüde örtüşen bir metindi. Apollonius, bilge kişilerden ve bunların yüzyıllardır sürdüregeldikleri 'Büyü ve Sihir Kardeşliği' merkezlerinden eğitim almıştır. İncil'de İsa'ya atfedilmiş olan mucizelerin tamamına yakını, gerçekte, Anadolu'lu Asklepios, Herakles ve Dionysos'a dayanmaktaydı. İsa Mesih'in gerçekten de yaşayıp yaşamadığı, İncil'deki o sözleri söyleyip söylemediği bile belli değildir. Tersine tüm belgeler onun hiç var olmadığını ve tüm İsa Mesih öyküsünün Kilise Babaları ve aziz Paul tarafından uydurulduğunu göstermektedir." (Altındal, 2006; 16)

tanrının oğlu olarak çağrılmıştır ve aynı zamanda da peygamber tarzındadır, daima huzur içinde bir sükunettedir ve kesinlikle öfkelenmemektedir, geleceği gören gerçek bir elçidir ve gelecekte olacak pek çok olayı anlatmıştır, tanrısal gücün görüntüsü olarak iki suçlunun ortasında infaz olmuştur. İsa gibi Apollonius da, ezeli ve ebedi babanın bedensel görünümü ve somut örneğidir (putudur); İskenderiye'ye girerken büyük kalabalıkların Apollonius'u izlediği gibi, Kudüs'e girerken büyük kalabalıklar İsa'nın peşinden gitmiştir. İsa'nın tanrı dogmasında olduğu gibi Apollonius'un dininde de ruhanilik yüceltilmiş, evlilik yasaklanmıştır.

Marcion, Thomas, Philip, Peter, Hakikat, Yahuda gibi aykırı bulunarak Yeni Ahit'e alınmamış olan İncillerin kodeksine ulaşılmış olmasına rağmen; Kutsal Kitap'ın Yunanca yazılmış dört İncilinden hiç birinin kodeksine ulaşılamamış veya bunların Aramice yazılmış orijinal metni bulunamamıştır. Orijinal metinleri olmayan bu dört İncil'in, son şeklinin 397 yılında oluşmaya başlaması, geçen süre boyunca bu dört İncil'e yapılan ilave veya çıkarmaların nelerin olduğunun belirlenememesine, İncillerde İsa'yla ilgili yazılanların Apollonius'un hayatından aktarma veya uyarlama yapıldığı sonucuna ulaşılmasına neden olmuştur. Örneğin kodeksine ulaşılan bu İncillerden hiç birinde ölmüş bir kıza dokunarak İsa'nın genç kızı diriltmesi olayına rastlanılmadığı halde; Sinoptik İncillerde İsa'nın, Apollonius gibi genç kızı diriltmesi, aktarma olduğu kuşkusuna neden olmuştur. Apollonius'tan İsa'ya aktarma ya da uyarlama yapıldığının belki de en önemli nedeni; bölgeyi karış karış gezmiş olsa da İncillerdeki İsa'nın Kudüs'le tanınan Yahuda diyarı dışına hiç çıkmamış olmasına rağmen, Apollonius'un ömrünün tamamına yakın bir kısmını gezerek ve öğrenerek değerlendirmiş olmasıdır. İncillerdeki İsa'nın bu mucizeleri yaptığı konusu bir yana, İsa'nın gerçekten yaşadığını kanıtlayan bir belgeye, günümüze gelinceye kadar ulaşılmış dahi değildir. İncillerin[2] yazıldığı yıllarda yaşamış olan Gaius Suetonius

[2] "Yunanca iyi haber ya da müjde anlamına gelen ve Türkçe'ye de İncil olarak geçen Evangelion (Evanjel), İsa'nın tanrılığı vurgusuyla verdiği vaazlarında Yeni Ahit'i tefsir eden John Crysostom (347-407) tarafından sıkça telaffuz edilmesinin etkisiyle, tanrı sözü isimlendirmesine kıyasla öncelik kazanmıştır. Evangelon ya da euangelon (eu: iyi, angelion: haber) deyimi, tamamıyla Yunan kökenli bir sözcük olup; antik Yunan yazınında, güç kullanılarak erişilen zafer sonucunu anlatan, teknik bir terimdir. Özellikle de kinle beslenmiş düşmanlıkların galeyana gelmesiyle patlak veren kanlı savaşlarda girişilen kıyımlar sonrasında ulaşılan zafer sonucunu ilan etmek için kullanılan euangelion (iyi haber) deyimine; Socrates'in Areopagiticus 10: 142, Sicilyalı Diodorus'un Tarih 15.74.3, Plutarch'ın Caius Marius 22.3 ile Demetrius 17.5 vs gibi eserlerde rastlanılmaktadır. Xenophon'un Hellenica 1.6.36. isimli eserinde ise, yalan haberler yayan Eteonicus'un yalanının ortaya çıkmasıyla, savaşın galibinin kendileri olduğunu duyan Atinalılar, iyi haberlerden dolayı tanrılara kurban keserler. Plutarch, Phocion 16.8.1. paragrafında, Makedonyalı Philip'i öldüren Pausanias yakalanınca tahta geçen İskender, gelen bu iyi haberden dolayı tanrılara kurbanlar sunar. Aynı durum İskender ölünce, gelen bu iyi haberden dolayı Yunanlıların bir kısmı sevinç içinde tanrılara kurbanlar sunar. Homer'in Odyssey 14.150 isimli eserinde ise, Odysseus'un savaştan zaferle döndüğü iyi haber olarak duyurulur ve tanrılara şükredilir. Plutarch da, Pompey isimli eserinin 61.4 paragrafında, Pompey ordusuyla kamp kurduğu bir sırada bir haberci iyi haberler getirip Mithridates'in öldürüldüğünü duyurunca; askerler sevinçle coşar, tanrılara kurbanlar kesilerek şükranlar sunulur. Ölüm bildiren bir iyi haber de, Aslan öldü nidalarıyla kutlanan Tiberius'un ölümüyle Agrippa'ya ulaştırılır. Ölüm ve savaşta kıyım gibi felaketleri simgeleyen euangelion deyimi, Yunanca yazılan ve yazarlarının kim olduğu bilinmeyen fakat kilisece kabul görmüş bu dört kitabın adı olarak, yeniden anlam kazandırılmış ve hıristiyanlığa özgü kılınmıştır. Antik Yunan ve Roma literatüründe rağbet edilen bir deyim olarak euangelion, felaket ve ölümü iyi haber olarak aksettirirken; hıristiyanlıkta iyi haber, İsa'nın tanrılığı (Yuhanna 14: 7, 15: 15; Luka 10: 22 vs), İsa'nın kurtuluşu çarmıhıyla getirdiği (Koloselilere 1: 12-14), İsa'ya tanrı olarak tapanın ölse de sonsuz yaşama kavuşacağı (Yuhanna 11: 25, 26) kast edilmiştir. Ne var ki evangel deyiminin dini bir anlam kazanması, Philostratus'un Tyanalı Apollonius isimli eserinde kutsal kişinin ortaya çıkmasıyla duyulan sevinçle de ifade edilmiştir. '*Komşusuna şöyle bir baktı, işte bu bir talih kuşudur, bu bir tanrıdır ki buraya şu adam tarafından getirilmiştir, iyi bir adam olduğundan kralın gelişmesini sağlamış, kralı giderek daha fazla ölçülü ve merhametli kılmış, bu kutsal insanın iyi nitelikleri ile değeri çok bariz şekilde herkes tarafından fark edilmiş ve benimsenmiştir,*

Tranquıllus (69-130), Trajan döneminde araştırma sekreterliğinin yanısıra imparatorluk arşiv yöneticisi olarak görev yaptığı ve biyografi yazarı olarak geliştirdiği tarihçiliğiyle ün yaptığı halde, yazdığı onlarca eserinin hiç birinde, özellikle de 'Sezarların Yaşamı' (119) isimli biyografi yapıtında İsa'nın hikayesini anlatmadığı gibi İsa'nın adından bile söz etmiş değildir. Roma valisi Pontius Pilate ile yüzyüze görüşen ve yargılanan İsa ile ilgili hiçbir bilgiye hatta İsa ismine bile Roma'nın resmi kayıtlarında rastlanmamışken, İsa tek tanrı-insan olarak Roma imparatorluğunun her yerinde yükselirken; imparatoriçe Domna Julia imparatorluk arşivindeki Apollonius'la ilgili bütün belgelere Flavius Philostratus'un ulaşmasını sağlamış[3], böylece Apollonius'un hayatı belgelere dayalı olarak yazılmıştır. Apollonius'un biyografi kitabının yazılmasından önce yaşamadığı içeriğinde bir algıya yol açılarak, burada yine bir hıristiyan yanıltmasıyla karşı karşıya kalınmıştır. Zira Apollonius'la ilgili Roma arşiv belgelerine Philostratus'un 217 yılında ulaşmış olması demek, İsa ile aynı yıl doğmuş olan Apollonius'un bu tarihten önce hayatının hiç bilinmediği veya Apollonius'un bu tarihten sonra yaşadığı demek değildir.

İmparator Constantine tarafından 325 yılında toplanan 1. İznik Konsilinde alınan kararlarla ve İsa'dan başka tanrı olmadığı imanıyla; diğer tanrı ve tanrıçaların olduğu kadar Apollonius'un da tapınakları yıkılmış, karakter ile söylenceleri İsa'ya ait kılınarak adı unutturulmuştur. İlk Hıristiyanlara göre Apollonius, ruhlarla (cinlerle) temasa geçen ve bu ruhlar aracılığıyla şifa dağıtan bir büyücüydü, asırlardır paganlar tarafından geliştirilen kan akıtılarak veya bedende saklanmış bu ruhla doğrudan konuşarak cinin vücuttan çıkartılması yoluyla hastaları iyileştirdiği için kendisinde de kötü ruh (ya da sihir) bulunan bir sihirbazdı. Apollonius'u aşağılamak ve kötülemek için, asırlardır, onu cinlerle temasa geçen, bedenden cin çıkartarak şifa dağıtan ve kendisinde de cin olan sihirli bir kimse ve sahte şifacı olarak gören katolik kilisesi; ilk kurulduğu andan itibaren, paganların uğraşı sahası olan cin bilgisini kendisi devralmış ve paganlara özgü şifa yöntemlerinden biri olan cin kovma maharetlerini uygulamıştır. Şayet Apollonius, bedendeki ruhla doğrudan bağlantı kurarak öğrenmediği pek çok insan dilini konuştuğu

---

demiştir. Tanrıdan gelmiş bu adamı görünce koşarak saraya girdiler ve karşılaştıkları herkese iyi haberi duyurdular, kralın saray kapısının önünde ayakta duran bu adam, akıllı ve bilge olduğu kadar bir Yunanlı ve iyi bir danışmandır.' (Philostratrus, 1962 ; 26) Asırlar sonra bu dört İncil İngilizce'ye çevrildiğinde, iyi haber ya da müjde ismiyle değil de, tanrı sözü anlamına gelen Gospel (God spell) adıyla yayınlanmıştır." (K. H. Akalın)

[3] "Dion Cassius yazdığı (211-222) tarih kitabında, imparator Caracalla'nın (211-216) tapınağıyla ve yazıtıyla Apollonius anısının yaşatılmış olmasından onur duyduğundan bahsetmiştir. İşte tam bu sırada (216) Caracalla'nın annesi Domma Julia, imparatorluk kayıtlarına ulaşmasını sağladığı Philostratus'dan Apollonius'un hayatını yazmasını istemiştir. Philostratus, Apollonius'la ilgili ayrıntılı bilgilere nasıl ulaştığını şöylece açıklamıştır: Bulguların bir kısmını Apollonius'u çok seven şehirlerden topladım, bir kısmını ayin ve düzenlemeleri Apollonius tarafından oluşturulmuş tapınaklardan aldım, bir kısmını Apollonius hakkında duyduklarımdan derledim ve bir kısmını da Apollonius tarafından yazılmış kendi mektuplarından aktardım. (Bu mektupların bir kısmı toplama olsa da tamamı değildir, mektupların bazısı imparator Hadrian'ın (117-138) mülkünde olan belgelerdi ve tamamı Antium'daki sarayda tutulmaktaydı. Mektupların bu şekilde muhafaza edilmiş olması, henüz daha yaşayan bir zihin olduğu sırada Apollonius'a büyük ün kazandıran bir anda tarih sahnesinden çıkıp kaybolmasının delillerini de sağlamaktadır. Hadrian'ın aydınlanmış bir yönetici, büyük bir seyyah, Apollonius dininin aşığı ve Eleusian gizemleriyle yetişmiş bir inisiye olduğunu burada belirtmek gerekir.) Çok daha ayrıntılı bilgileri ise şöyle edindim. Antik kent Ninus'da yaşamış ve okul eğitimi görmüş olan Damis, Apollonius'un havarisi olmuş ve seyahatlerini yanında anında kaydetmiş, efendinin sözlerine ve kehanetlerine tanıklık etmiş bir adamdır. Damis'in ailesinden bir kimse imparatoriçe Julia'ya gelerek, daha önceden bilinmeyen fakat yanında yaşanarak yazılan bu anılardan oluşmuş kayıtları ona teslim etmiştir. Moeragenes'in Apollonius'la ilgili yazdığı dört kitaba gelince, onun yaşamındaki gerçeklerin çoğu hakkında pek bir bilgisinin olmadığı bilinmektedir." (Mead, 1981; 32, 57)

gibi kuşlarla da konuşmuşsa, ölmüşü diriltmişse; hıristiyanlara göre[4] Apollonius bu harika işleri, ruh olan ve her şeye kadir olan gerçek tanrının kudretine sahip olarak yapmamış, temasa geçtiği kötü ruhların (cinlerin = şeytanların) güçlerini kullanarak yapmıştır. Apollonius da, evlendikten kısa bir süre sonra ölen bir kızı, tıpkı İncillerin (Matta 9: 18, Markos 5: 21, Luka 8: 40) İsa'sı gibi dokunarak diriltmiş ve çok yoğun ısrarlara rağmen para veya menfaat sağlama gibi asla bir karşılık almamıştır. "*İşte Apollonius'un yaptığı bir mucizevi iş daha: Bir kız evlenemeden ölmüştü ve damat tabutun arkasında yürürken bütün Roma onunla birlikte ağlıyordu. Apollonius onların acılarını görünce, tabutu yere bırakın, bu genç kız için tutulan yasa gözyaşlarımla katılacağım dedikten sonra kızın ismini sordu. Kalabalık onun kısa bir nutuk atarak cenaze töreninde kızı onurlandıracağını zannetti; fakat Apollonius konuşarak teselli etmek yerine sadece kıza dokundu, fısıltıyla tılsımlı sözler söyler söylemez ölü görünen bu genç kız hemen uyandı ve çok yüksek sesle bağırmaya başladı, babasının evine geri döndü, kız Heracles'in iffetli bakire Alcetis'i öldükten sonra hayata geri döndürmesi gibi dirilerek yaşama kavuşmuştu. Genç kızın akrabaları, Apollonius'a 150.000 sesterces para vermeyi teklif edince; o, bu parayı drahoma (çeyiz) olarak hayata kavuşan genç bayana verin dedi. Apollonius'un dokunmasıyla birlikte, kızın teninde bir sıcaklığın başlaması, ne benim ve ne de bu mucizeye tanıklık edenlerin anlayabileceği gizemli bir deneyimdi.*" (Philostratrus, 1962; 153) Apollonius'un yaptığı gibi dokunarak iyileştirme veya çok istisnai bir durum olarak hayata döndürme, İncillerde İsa'ya uyarlanan ve İsa'nın tanrı olduğunun (veya tanrıdan geldiğinin) bir delili olarak sunulmadan çok önce; temeli putperest ruhçuluğa (tanrı ruhtur, tanrının ruhu bedene girince kişi hayat bulur, bedenden ruh çıkınca ölünür, tanrının ruhu bedene iade olunca ölü dirilir vs) ya da Pisagoryan-Platonist felsefeye dayanan, paganlar tarafından uygulanan bir yöntemdi. Zira tapılan ruhun adını sürekli anarak veya sıfatlarını da üverek putuna gelip üzerine konmasını veya içine girmesini dileyen, yani taşa veya tahtaya değil de dua edildiğinde duyup gelen ruha tapan putperestlere göre; nasıl ki kötü ruhlar bedendeki kirli kanda bulunur ve ancak deri çizilip kesilerek kanın dışarı çıkartılması yoluyla cin de kanla birlikte vücuttan atılarak hastalara şifa dağıtılırsa, tanrının hayat veren ruhu bedene iade edildiğinde de ölmüşler dirilir.

Tanrının İsa'da görünümü imanında olmasa dahi, Apollonius da tanrının ruhuna sahip olduğu için, genç kızın cesedine tanrının ruhunu vererek diriltmiş ve tanrı olarak tapılmıştır. Artık Apollonius, mucizeler yaratan, insan ile tanrı arasında kalan kutsal bir adamdır. Aristokrat bir aileden olmasına rağmen, ecdadından payına kalan bütün mirasını akrabalarına devrederek fakir bir keşiş gibi seyahate çıkan Apollonius; Anadolu'nun önemli kentlerini geçerek ve tapınaklardaki pisagoryan öncülerle hararetli tartışmalara girişerek Hindistan'a kadar gitmiş, burada gerçek pisagoryanlar olarak nitelendirilen Brahminlerle görüş alışverişinde bulunmuştur. Tıpkı bütün pisagoryanlar gibi, hayvanların da tanrıdan aktarılmış ruha sahip olduğuna ve bedene alınan ruhun o beden üzerinde hakimiyet kurduğuna kesin iman

[4] "Apollonius ile İsa arasındaki mucize yarışı, İsa ile Apollonius arasındaki savaşa dönüşmüştür. İkinci asrın ikinci çeyreğinde yetişmiş olan Justin Martyr, çok ilginç bir ifadede bulunmuştur: Soru 24, Şayet Tanrı her şeyi yaratan kainatın efendisiyse, nasıl olur da Apollonius nesneleri kutsayabilir ve yaratılanlara içlerinden hükmetme gücüne muktedir olabilir? Eusebius, Apollonius'un bilge ve erdemli bir adam olduğunu kabul etmesine rağmen; her yerde yaptığı söylenilen onca harika işlerin yeterli delilinin olduğunu reddettiği gibi, bu gibi şeyleri yapmış olsa bile bunların tanrının değil de kötü ruhların işi olduğunda ısrar etmiştir." (Mead, 1981; 30)

etmiş olduğu için, ister yemek için olsun isterse de tanrıya sunulmak gayesiyle olsun, hayvan kurban etmeye ısrarla karşı çıkan Apollonius; muhtemelen yenilen etle birlikte hayvanda barınan ve kanında gezinen ruhu kendi bedenine almamak kaygısıyla, giderek yoğunlaşan asketik yaşamında vejeteryanlığı öne çıkartmıştır. Hayvanlar üzerinde mutlak gücü veya hakimiyeti olan Orfeus gibi, Pisagor da katı bir etyemezdir ve vejeteryanlığı izleyicilerine şart koşmuştur. Orfeus ve Pisagor kadar Apollonius da, hayatı ruhta ve ruhu da tanrıda görüyor, ruhun bedenden bedene geçerek bedeni kullandığını öne sürüyordu. Acıyı da zevki de hisseden, iyiliği de kötülüğü de bedene yaptıran bedene girmiş ruh olunca; insanın zihnini ve yüreğini iyi tanrı ruhu ile kötü tanrı ruhunun kıyasıya çarpıştığı bir arenaya çeviren gnostik düalizmin, platonist filozoflar arasında rağbet bulması kaçınılmazdı. İyi ve gerçek tanrının ruhsallığı karşısına kötü fakat görünen dünyanın yarı-tanrılarını çıkaran platonist ruhçuluğu da benimseyen Apollonius; giderek daha fazla kendisini Sokrates'e benzetmiş, Sokrates gibi felsefi tartışmalara girmekten ve halkın kurban keserek taptığı tapınak tanrılarını alaya almaktan keyif alır olmuştu. Alaycı muhakemesiyle ve pisagoryan-platonist ruhçuluğuyla görünen tanrılara açıkça karşı çıktığı için yargılanarak ölüme mahkum edilen Socrates gibi olmasa dahi; Apollonius da, Mısır-Hindu geleneğinden[5] gelip de pisagoryan çizgide ilerleyen bütün diğer filozofların paylaştıkları ruhçu görüşü savunuyor ve görünen tanrılara karşı ileri sürdükleri temel itiraza[6] katılıyordu.

---

[5] "Apollonius, yalnızca, geçtiği tüm bu ülkelerde yeni bir inancın temelini atmakla kalmamış, fakat yıllarca bu ülke insanlarıyla birlikte yaşamış; Mısır, Arabistan ve Suriye'deki mistik cemaatlerin durumu hakkında ayrıntılı bilgiler de sunmuştur. Daha çok gençken çok güçlü bir hafızanın ve çalışkan bir mizacın işaretlerini veren Apollonius, dikkati çeken bir güzelliğe sahiptir. On dört yaşına geldiğinde, çalışmalarını tamamlamak maksadıyla, zamanının en önemli tahsil merkezi plan Tarsus'a giden Apollonius; Tarsus'un doğusundaki sahil kenti Ægæ'de, gereksinim duyduğu felsefi çalışmalarda bulunmuş; Æsculapius tapınağındaki rahiplerle candan arkadaşlıklar kurmuş, buradaki Platonik, Stoik, Aristocu ve Epikürcü felsefe okulunun öğretmen ile öğrencileri topluluğundan çok hoşnut kalmış; tüm bu düşünce sistemleri üzerinde ayrıntılı bilgi sahibi olsa da, Pisagoryan okulun dersleri hakkında olağanüstü bir derinliğe ulaşmıştır. Beş yıl süren sessizlik içindeki bu eğitimden sonra Apollonius'u, bir süre Araplardan bilgi aldığı Antakya'da görüyoruz. Filistin'in güneyindeki ülkeler olarak anladığımız Arabistan'daki mistik cemaatlerle sıkı ilişkiler kurmuştur. Gerçekte, Apollonius gezmek için gezmemiş, çok özel bir maksatla, insanlardan bilgi almak gayesiyle gezmiş, bazen de, aklıyla ve içindeki tanrısal ruhla (daemon) onları yolundan caydırmak istemiştir. Antik Yunanlılarda Apollonius'un zamanına gelinceye kadar yeni pisagorcu ile yeni platonist yazarlar da, Pisagor'un Hindistan'a gitmesinin gerekliliği üzerinde durmuştur. Hindistan yolu üzerindeki Babil'de karşılaştığı Magi'lerle çok kapsamlı bir görüş alışverişinde bulunan Apollonius, gün ortasında ve tam gece yarısında magileri ziyaret etmiştir. Roma'da Apollonius, tapınakları ıslahla ilgili çalışmalarına devam etmiş, 66 yılında konsül olan Pontifex Maximus Telesinus'un kesin onayını almıştır. Ekim ayında ani bir değişiklik olur ve Neron taç giyer, bir fermanla bütün filozofları Roma'dan kovar, hem Apollonius hem de Telesinus İtalya'yı terk etmek zorunda kalır. Apollonius, ömrünün kalan yirmi yılını Mısır'daki gizemli tapınaklarda geçirir, Etiyopya'dan Nil'e kadar uzanan geniş bölgede katılmadığı topluluk veya girmediği tapınak kalmamış, gittiği her yerde kutsal tavsiye almış ve gizemlilik bilgisiyle yetişmiştir. Yine de Apollonius'un temel eğilimi, Doğu kökenli ve ilk bağı olan Hindu içerikli kalmıştır. Güney Mısır ile Kuzey Etiyopya'daki dinsel cemaatler uzaktan yakından Budist karakterdedir. Pisagoryan disiplin ve öğretinin pek çok nitelikleri ile Hindu-Aryan düşünce ile uygulama arasında çok yakın benzerlikler bulunmaktadır." (Mead, 1981; 79)

[6] "Hermes, evrensel öğretisinde, insanları ölümlü tanrılar olarak sunarken, tanrıları da ölümsüz insanlar olarak tarif eder. O, ruhun olarak görünen sende saklı Tanrı'dır da ondan. Tanrı ruh olarak içindeyken, taştan mabetlerde uyduruk zırvalarla kimi arıyorsun? Sen nereye gitsen içindeki ruhun da seninle birlikte oraya gitmiyor mu? O zaman mabede gitmeye ne gerek var? Kendin zaten içinde tanrısı olan seyyar mabetsin. Tanrı, insanın içine gireceği mabedi yaratmadı veya yapmadı. Tanrı, içine gireceği insanı, kendisini bulsun diye yarattı. Pitagoras'tan sonra bunun antik Yunan sürümü ise Platon'un kurduğu Eleusis (Elevsis) misterleri inisiyasyonudur. İnisiyasyon, ikinci doğum veya ruhsal doğum anlamına gelir. Bu aşamadan sonra tanrısal aydınlanmayı içinde sağlayan kişi, mabedden çıkmaya hak kazanırdı. Neofit olarak isimlendirilen bu kişiye, bunu başardıktan sonra Yaşayan Osiris denirdi. Zerdüşt, insanlara kurtulmaları için içlerinde saklı tanrısal özlerini dinlemelerini öğretirdi. Hermes'in okült öğretisine göre, insan denilen varlık yedi küreden geçip gitgide yoğunlaşarak dünyaya iner. İniş böyle olunca, yükseliş de böyle olacaktır. Tanrısal ruhumuz, duyularımız ve eterik şeffaf bedenimiz bunun en açık delilidir. Tanrısal ruh, yani öz bunların hepsini kullanarak maddeye tutunur. O, bunlarda görür, işitir, koklar, tadar ve temas eder." (Tanrıbağı, 2011; 206, 316, 408)

2. HERMETİK YOLDA SEYAHATE ÇIKAN APOLLONİUS'UN PİSAGORYAN İNİSİYELİĞİ VE REFORMCULUĞU

Henüz daha on altı yaşındayken, pisagoryan ruhçulukla birlikte bu temeli sistemleştirmiş olan Platon'un görüşlerine de ilgi duyan Apollonius; Stoacı ve Epikürcü düşüncelerin yanında Aristo'nun fikirlerini de öğrenmiş; açlık veya yoksunluk yoluyla bedenin katı denetim altına alınması gerektiği sonucuna vararak, yolunda asketikizmi (çilekeşliği) temel ilke haline getirmiştir. Çok farklı eğilimlerdeki filozofların görüşlerini öğrendikten sonra, henüz yirmili yaşlarındayken, artık kendisini yetkin bir pisagoryan olarak görmeye başlamıştır. Bu çilekeşliği yaşama tarzı temelinde, önceli Pisagor'dan daha ileri giden Apollonius; hayvan eti yemekten ve şarap içmekten kesinlikle vazgeçtiği gibi, hayvan yününden veya derisinden yapılan elbise veya ayakkabı bile giymemiş, ağaç liflerinden ve kabuklarından kendisine sandalet ve giyecek yapmıştır. Yaşam ve ölüm üzerinde odaklanan zihinsel dalgınlığı içerisinde çevresindeki tüm varlıkları inceleyen Apollonius; görünen her şeyin sürekli bir yok oluş sürecinde değişime uğramakta olduğunun farkına varmış, ne kadar beğenilse ve ne kadar da gerekli görülse de dünyevi varlıkların kalıcı olmadığı gerçeğini fikirlerinin merkezine yerleştirmiştir. İnsanın çevresini saran görünen kainattaki her şeyin bir bozulma veya çürüme boyunduruğu altında kaldığını, yaşayan her canlının ölümünün kaçınılmaz olduğunu, her an başına gelecek ölüm kapının arkasında beni bekliyor duygusuyla bu dünya hayatına bakan Apollonius; aydınlık-karanlık, soğuk-sıcak gibi dönüşümün zıtlıklarının yanısıra, doğum-gelişme-ölüm-çürüme gibi hayatın kaçınılmaz ardıllıklarını, insan ile tanrı arasındaki ruhani birlik ve uyum açısından algılamış, ölüm kadar acıyı da gerekli görmüştür[7]. Sadece

[7] "Derin düşüncelere daldığı bu büyük sessizlik döneminin ilk kısmı boyunca, tek başına kaldığında ve sessizlik hali süresince, Tanrıya kavuşturan patikaların saf içeriğine vukuf olan Apollonius; kainatta birbirini izleyen çeşitli uyumlar üzerinde odaklanarak, bunlardan gece ile gündüzün nasıl peş peşe geldiğine ve yaz ile kışın ritmik şekilde her şeyi değiştirdiğine hayran kalmış, tüm varlıkları hükmü altına alan katı işleyişiyle ve saklı kıldığı derin ihtiyatlarıyla dinsel müzik görünümündeki kainattaki ölüm ile yaşam arasında hiç durmaksızın tekrarlanan olguların mükemmelliğini fark etmiştir. Tıpkı dindar bir şair gibi, her gün gözünün önünde tekrarlanan olguları yüreğiyle hissederek gizemine ermek isteyen Apollonius; yüce efendinin mistik ölçüleriyle ve içsel müziğiyle birlikte en azından bu hareketlerin seyrini zihninde tahmin etmeye çalışmış, çalışarak edindiği kendisine özgü deneyimleriyle uyum ve yasa biliminin hassas işleyişini kavramış, orantı ve sayı yoluyla da mutlak tanrı birliği kavramına derece derece ulaşmayı başarmıştır. Başlangıçta belli belirsiz olsa da giderek artan bir açıklıkta, tek tanrı altındaki ilahların çokluğunun ve çeşitliliğinin farkına varan Apollonius; nasıl ki türlü çeşitte alt tanrının olmasına rağmen, hepsinin üstünde tek gerçek tanrı varlığına inanmış; onlarca alt tanrıya yönelik tapılan çeşitli dinsel tören ve ibadetlere rağmen, çeşitli biçimler altında da olsa bir tek tanrısallığın olduğunu kavramış; tek tanrının altındaki türlü alt tanrılar gibi pek çok alt hayatın yanında bir tek yaşamın olduğunu fark etmiş, ölümsüzlüğü ve gücü sağlayan bu tek yaşamdan dolayı tek tanrının hoşnutluğunun tam olduğu sonucuna ulaşmış, tek tanrının yolundaki bu kişinin böylece tanrıya katıldığını kabul etmiştir. Tek tanrının altındaki türlü alt tanrılar gibi, tüm yaşamın yüzeysel çehresinde fani biçimde oluşan türlü varlıkların değişen renkleriyle, melodileriyle ve kokularıyla değişime uğramakta olduğunu gözleyen Apollonius; yaşamın çeşitli alt görünümlerini ve ölümlülerin geçici her aşamasını veya halini doğum, gelişme, bozulma ve ölüm olarak adlandırmış; hiç kesilmeyen enerjisiyle, ebedi ve ezeli yaşam gücüyle temeldeki yaşam akımına, dışarıdaki biri olarak, bir an için katılmasının, bir ölçüde de olsa, kendi varlığı için büyük değer taşıdığını hissetmiştir. Tüm yaşamın bunca alt görünümün gerisinde, tek bir yaşam vardır. Yaşarken kudretli bir ölü olduğu gibi, yaşam ile ölüm tek bir akımda gerçekleştiği için, insan ölmüş dahi olsa yaşamaktadır. Daha derinde olan bir yaşam vardır, insanların bildiği görünen yaşam ile ölümün ötesinde ezeli ve ebedi tanrının yaşamından gelen bir hayat daha vardır. Apollonius'un kavrayışına göre, ruh ile bir olan tek bir yaşam vardır, insan ruhu öz ile bir olan tanrısal ruhla bağlantı halindedir, bu ruhsal ışık öz tanrısal bir özdür. Böylece Apollonius, kendisini tanrının hizmetine adamış, bir anlamda da kendisini tanrı içeriğinde kutsal kılmıştır. Gerekliliğini daha da değerli kılarak yaşamı yücelten ve tanrısal kılan Apollonius, hayatı her tür aşırılıktan ve taşkınlıktan azat ederek asketik kılmış, yaşamın zevklerine yönelmiş duyguları hapsederek bedendeki görünen insanı ruhuna tutuklu kılmış, ruhsal davranışı insanlara tatlılıkla sergilerken kendisine katı bir şekilde hakim kılmış, ruhsal yaşama zarar veren her şeyden kendisini uzak tutmuş, etli yemek yemeyi ve şarap içmeyi reddetmiş, zevki tanrısal olan her şeye karşı olarak görmüş, gerçek tapınağı tüm dünyayı kapsayan insan

insanlar değil tüm varlıklar ile tanrı arasındaki birlik ve uyumun bir gereği olarak, her şeyi ve herkesi ruhsal bağ temelinde görmeye ve aramaya başlayan Apollonius; örnek alınan bilgenin yaşamında sezinlenen her günkü hayata ait fiili ve gerçek doğru davranışın insanlar arasında benimsenerek yaygınlaşmasının gerekliliğini ve önemini fark etmiştir.

Giderek daha fazla kesinleşen dünyevi olanın veya bedene yarayanın geçiciliği ve aldatıcılığı duygusu altında, tüm ailevi servetinden vazgeçerek kardeşine bırakmayı, kötü yaşamdan kurtulmak olarak algılayan Apollonius; Kapadokya ve Kilikya'da tenha yerlere giderek kalbinin sesini dinlediği sırada, henüz daha biçimlendirmediği felsefi görüşlerini birer duygusal ilkeler olarak yaşamına kazandırmıştı. Beş yıl boyunca sessizliğini hiç bozmaksızın, hisleriyle ve eğilimleriyle başbaşa kalan Apollonius; gözüyle gördüğü bu hayata özgü zıtlıkları ve ardıllıkları, mutlak iyi olan ve hiç kötülük barındırmayan gerçek tanrının huzurunda ortaya çıkan ve bu yaşamı ifade eden ruhani görünümler olduğu sonucuna varmıştır. Böylece ruhların ölümsüzlüğü ve kalıcılığının yanısıra maddiyata kıyasla öncelliği ve zamandan bağımsız kalarak değişmezliği içeriğindeki pisagoryan görüşe daha fazla yaklaşarak, ruhu bedendeki en küçük parçaya indirgeyen Aristocu ile ölümle bedenle birlikte ruhu da doğaya iade ederek yok eden Stoacı eğilimlerden tamamıyla kopan Apollonius; canlı her varlığı, tüm ruhların tek kaynağı olarak gördüğü tanrıların ruhlarından çıkmış birer ruh olarak gördüğünden tanrının bir parçası saymış; tek hayat kaynağı olarak da öne çıkardığı tanrı ruhunun ortak payandalığı temelinde, barındırılan ruhu tanrı ile tüm varlıklar arasındaki uyumun ve birliğin anlamlı birer bağı olarak görmüştür. Tıpkı Platon gibi her kötülüğün nedenini, kötü tanrıdan çıkmış ve canlının bedenine girerek bu vücudu kötü emelleri uğruna kullanan kötü ruhun ayartıları olarak algılayan Apollonius; gece ile gündüz, yaz ile kış, aydınlık ile karanlık, yaşam ile ölüm vs gibi zıtsal ardıllıklara, tanrıyla kurulan ruhsal uyum ve birlik açısından bakmıştır. Bu zıtsal ardıllıklar, Apollonius'a göre, aslında, kainatın görünen (maddi) ve görünmeyen (ruhsal) sahalarını kapsayan dinsel bir müziktir; ancak bu müziğin birlik ve uyum ritimleri değişmezdir, haşindir ve çok acımasızdır. Öyleyse gözyaşının ve duanın ne önemi vardır? Her ruh, kainata inişinde veya cismanileşme yolunda geçtiği sınavlarında tek başına ve kendi özüne (ya da tanrıdan aldığı bu ruhuna) bağlıysa, mistik kurallarıyla ve hakim kıldığı içsel müziğinin ritmiyle yüce varlık her şeyi kendisine bağlamışsa, bu takdirde, tapınak tapınak gezip inisiye olmanın ne anlamı vardır? Hermes[8], öncelikle, yüce inisiyatördür. Ayrıca müziğin ritminin değişmediği ya da ruhların iniş-çıkış yolunun

bedeninin içiyle bir tutmuştur. Her ölüm duyurusu yeniden dirilişin başlangıcının da ilanı haline gelmiş, ölümün gizemi sonsuz sevginin sırrını bir şal gibi örtüp sarmalamıştır. Pisagor'un ruhsal yoluyla, ölçülü davranışı ve düzenli nağmeleri insanların kulağında uyumlu kılan Apollonius; anlaşılamaz gizemli bir nedamet altında acı çekme halini giderek daha belirginleştirerek, çürüyüp yok olmanın ilk zorluğunu aşmış, ölümle ortadan kalkarak hiç olmanın önüne geçmiştir. Acı çekme ve yoksunluk haliyle terbiye olma, yaşamın idaresinin dışındaymış gibi görünürken; artık gerekliliği ve doğruluğu fikri benimsenmiş, ölümün tanrısal gerekliliği derecesinde önemi fark edilmiştir. Acı çekme, tanrısal bir zorunluluk olara görülmüştür. Sonu gelmeyen gerçek ve temel yaşama kavuşmak için görünen dünyadan ve zevklerinden tamamıyla vazgeçmeyi zorunlu kılan Apollonius; bu el çekmeyle erdemlerini arttırarak gerçek yaşama veya tanrısal öze yaklaşmış, çok daha önce gençlik günlerinde içgüdüsel olarak hep mutlak iyiyi yani gerçek tanrıyı aramıştır." (Campell, 1964; 41)

[8] "İnsan Hermes, Mısır'ın yüce inisiyatörüdür. Tanrı olarak Hermes, semavi inisiyasyonunun dünya ötesine ait bölümünü yönetmektedir. Dünyanın spiritüel düzeninde bütün olup bitenler birbirlerine bağlıdırlar. Hermes adı, bunları özetleyen bir tılsım, bunları çağrıştıran bir sihirli sestir. Mısırlılara göre Hermes'in, okült bilime ilişkin kırk iki kitabı vardır. Hermest Trismejist adını taşıyan şu meşhur Yunanca kitap, kadim teogoninin (tanrı-doğum) kalıntılarını içermektedir. Hermes, eşyanın tümünü gördü, hem de ne görmek, anladı, hem de ne anlamak, o vahiy etme kudretine sahipti." (Schure, 1999; 138)

devamlılığı; bu yolda yürüyüp de sonuca ulaşmış kimselerin peşinden gitmeyi veya terbiyesi altına girmeyi, kısacası inisiye olmayı gerekli kılmaktadır.

Apollonius da, kendisinden asırlar önce yaşamış Pisagor gibi seyahatlere çıkmış, zihinsel mirasını devralarak yaşatmak istemiştir. Beş yıl süren bir sessizlik veya tefekkür döneminden sonra Apollonius, Anadolu'ya giderek buradaki pisagoryan tapınaklarındaki rahiplerden tapınma tarzlarıyla ilgili ayrıntılı bilgiler edinmiştir. Yolculuğunda bir süreliğine Babil'e uğrayan ve burada gizemli bilgi sahibi magilerle tanışan Apollonius, kendi bilgeliğini göstermiş olsa da, henüz daha yetkin olmadığı ve bunun için Hindistan'a gitmesi gerektiği kendisine söylenir. Artık Doğuya yani ruhçuluğun merkezine doğru seyahate çıkmaya hazırdır. Yaklaşık altmış yaşına kadar sürecek olan bu seyahatlerinde Apollonius, tıpkı Pisagor gibi hemen hemen aynı maksatlarla Hindistan'ın içlerine kadar ilerlemiş, tapınaklarda Brahmanlarla sohbet etmiştir. Apollonius'un Ninevah'da tanıştığı iki yol arkadaşından biri olan Damis, kendisinden hiç ayrılmaz, gördüğü her şeyi anında kaydettiği gibi sözlerini ve mektuplarını da yazar. El yazması belgeleriyle Apollonius'un yol arkadaşı olarak Damis, Philostratus'dan çok önce günlük yazmıştır. Seyahatinin her gününde ruhani Doğunun kalbine indiğinin heyecanıyla Apollonius ve yoldaşı Damis; muazzam Himalaya dağından geçerken, tanrının tacı olarak yüceltilen Güneş'in şanlı doğuşunu ve her yere altın sarısıyla ışık saçtığını hayranlıkla seyrederler, adeta gökle birleşmiş tepelere doğru yol alırken ağaçların arasından geçerler. Günlerce süren uzun ve yorucu günlerden sonra, Doğunun ruhani bilgelerinin yaşadığı kutsal tepe Monsalvat'a ulaşan Apollonius ve yoldaşı Damis; ağaçlıklı ve yemyeşil manzarasıyla gördüğü bu yeri, tanrıların gerçek bahçesi ve ruhların tek tek toplandığı cennet diyarı olarak algılarlar. İrili ufaklı onlarca tepelere ulaştıran yemyeşil ağaçlıklı orman içinden geçerek patika yollarının vardığı en son noktalar olarak tapınaklarda, tek başına kalarak hissetmenin yalnızlığına ve huzuruna erişen Apollonius; adeta bu dünyanın dışına çıkmış, sadece bitkilerle çoğunlukla da ot yiyerek beslenmiş, ruhu kuşatan bütün kaygı ve ilgilerden tamamıyla kurtulmuş, ruhunun farkına vararak tanrıyı kendi içinde keşfetmiştir.

Hindistan seyahatiyle birlikte ve özellikle Taxila köyünde tanıştığı ünlü Brahminler sayesinde, kendi içinde de ruhani bir yolculuğu çıkmasını öğrenen Apollonius; böylece kavuştuğu ruhsal özüyle, kendindeki gerçek tanrıyı bulmuştur. Kendi ruhunda tanrıyı bulan veya bedenin acılarının içinden geçerek tanrısal özüne yani ruhuna kavuşan Apollonius; Hindistan'daki tapınakların asketik hücrelerinde veya kutsal ayinlerinde ruhlarla bağlantı kurmayı öğrenmiş, ruhani deneyimleri sonucunda kötülükten hiç kalıntı ya da iz olmayan ölümün kaçınılmaz bir değişim olduğu kanısını edinmiştir. Tanrısal ruhun ekildiği bedenden çıkması olarak algıladığı ölümü, yaşamın bir parçası veya kısmı haline getiren Apollonius, hayatın kendisi ve tanrının cevheri olarak gördüğü ruhu; her şeyi bilen ve her şeye ulaşan, çağrıldığında duyan ve isminin anıldığı her yerde anında bulunan, gücü her şeye yeten görünmez varlıklar olarak algılamıştır. Hıristiyanlığı biçimlendiren ve Batı düşüncesinin temelini oluşturan önemli

etmenlerden biri olarak Hindu ruhsallığı[9], Apollonius'un görüşlerini de derinden etkilemiş ve kurduğu yeni dinin ilkelerinin içeriğini oluşturmuştur. Tanrısal özün ya da doğrudan tanrının ruh olarak her insanın içinde gizlenmiş olduğunun bilinciyle, tanrının kendinde olduğunun farkına varan kişinin de tanrısal ya da tanrı olduğunun kabulüyle Apollonius; otuzlu yaşlarda Hindistan'dan sonra Anadolu'ya geçerken uğradığı her tapınakta rahiplerin ayinlerde kestiği hayvan kurbanına veya daha genel ifadeyle tanrıya dıştan yönelmeye açıkça karşı çıkmıştır. Anadolu'dan Yunanistan'a doğru çıktığı seyahatinde, yolunun üzerindeki birer tapınma merkezleri olarak bütün kentlere uğrayan Apollonius; Efes kentine geldiğinde, buradaki insanların muazzam servetler dökerek altın ve gümüş kaplamalarla süsledikleri tanrıça Artemis tapınağının ihtişamıyla karşılaşır. Yunan-Roma uygarlığının en önemli tapınma merkezi olarak Efes'teki insanların, bu kadar dine değer vermelerine rağmen, aylaklığın neden olduğu bilgisizliklerine ve küstahlıklarının bir ifadesi olarak da yaygara koparmalarına dikkat çeken Apollonius; muazzam mimari eserlerle ne kadar gurur duyarlarsa duysunlar, kendi anladığı anlamda din diye bir şeyin kalmadığını sürekli vurgulamıştır.

Hayvan kurbanlarının yanında kanlı gladyatör çarpışmalarına da karşı çıkan Apollonius, İonya'da kaldığı süre boyunca, yere inerek insanlar arasında huzursuzluğa neden olan kötü ruhları,

---

[9] "Apollonius, Hindistan'ın ruhani bilgeliğinin hararetli savunucusu ve hayranı olmuştur. Brahmanizmin ve Budizmin, Batı düşüncesinin daha ilk yıllarında bile gelişmeyi başlatıcı çok önemli tesirleri olmuştur. Tıpkı Essene ile Theraput cemaatlerinin pisagoryan tesire maruz kalarak oluşması gibi, diğer oluşumların kökeni de budist propogandalar bulunmaktadır. Essene temel iman ile uygulamalarında Hindistan'ın ruhani bilgeliğinin izi olduğu gibi, İsa'nın genel öğretisinden İsraillilerin tektanrıcı temeline varıncaya kadar her düzenleyici buyruğun kökeninde budist kaynağın özüne rastlamak mümkündür. Yalnızca, İskender'in fetihleriyle Yunanistan, Hindistan'la doğrudan bir bağlantı kurmamış; bundan iki asır öncesinden Pisagor sayesinde Hindistan, Yunan düşüncesinin tümünde güçlü ve kalıcı bir etkide bulunmuştur. Antik Yunanlılar, Hindistan'a giden Pisagor'un ifadelerinin neo-pisagoryan ve neo-platonist yazarlar tarafından Apollonius zamanına gelinceye kadar dile getirildiğini öne sürerken; diğerleri de, Apollonius'un kendisini bile Pisagoras'ın yaşamının adeta bir tekrarı olarak görmüş olmakla dedikoduları ayyuka çıkarmıştır. Pisagoryan disiplinin pek çok nitelikleri ile Hindu-Aryan düşünce ve uygulamanın içerikleri arasında çok yakın benzerliklerin olduğunun hemen fark edilmesi, bunların tamamının Pisagor'un antik Aryavarta ziyaretiyle ilgili olduğu eğiliminin reddedilmesinde bizi güçsüz kılmaktadır. Kadim İran (Persiya), Hystaspes'in oğlu Dareius'un saltanatı sırasında, M.Ö. altıncı asrın sonunda ve beşinci yüzyılın başında, azından Pisagor'un ölümünden sonra, Hindistan ile çok yakından bağlantı kurmuştur. Muhtemelen kendisi bir Persli olan Pherecydes, Hindu-Aryan düşünceyi dolylı olarak da olsa yansıtan, Asya kıtasına özgü mistik felsefeye ve yeniden doğuş düşüncesine dayanan öğretisini Efes'te öğretirken çok büyük bir itibar kazanmıştır. Apollonius, büyük düşmanı Euphrates'a yazdığı bir mektupta, saf rasyonel ahlağın şampiyonunun kutsal bilime karşı olduğunu belirtir, şöyle der: 'Persliler, tanrısal maharete sahip olanlara (veya tanrı benzeri olarak kabul edilenlere) Magi derler. Bir Magus, artık, tanrıların hizmetine girmiş kimsedir veya maharetleriyle tanrı benzeri doğasına sahip olmuş elçidir. İmansız (atheist) olarak sen ise, Magus olmadığın gibi, tanrıların reddettiği birisin. Yunanistan'da sadece Pisagoryan ve daha önceki Orfik cemaatler değil bu temel üzerinden yetişmiş Pisagoras'ın kendisi bile, yeniymiş gibi düşüncelerini sunmuş olsa da, bu ruhani iklimi önceden hazır bulmuştur. Gerçekten de, eski Hint kitaplarından Upanişad ve Bhagavat Gita'daki ayetlerle çok yakından benzerlik gösteren üçlü hakimiyet yazının en eski cümlelerinde bile var olması, bu konuyla ilgili yazarların, Brahmanik kutsal metinlerde bulunan genel içeriklere bir şekilde meylettiklerini göstermektedir. Üçlü hakimiyet yazının yaratılışı Mısır'da olsa bile, bu güne ulaşmamış başka oluşumları dikkate alınmazsa, en erken açığa çıkış tarihi M.S. birinci asır olmuştur. Örneğin, Buddha'nın Dharma öğretisi ile İsa'nın İncil iman ikrarı arasında çok yakın benzerlikler vardır; cümle cümle saf kalıpsal aktarmanın yapıldığı muhakesine pek gerek duyulmaksızın, her ikisi de aynı sevgi ve şefkat ruhunun her yere yayılmasını gaye edinmiştir. Ne kadar güç olsa da, ancak ortaya çıkan tartışmasız tarihsel ifadeler nedeniyle, Yunan-Roma uygarlığının dini topluluklarının uygulamalarına ve felsefe okullarının kavramlarına Hint eğilimi doğrudan bir tesirde bulunduğu kanıtlanabilir. Kelime kelime doğrudan aktarmaların yapıldığına dair kesin bulguların saptanması pek zorunlu olmasa da, içerik ve maksat yönüyle arasındaki bu benzerlikler; Apollonius'un günlerinden öncesine kadar uzanmaktadır, Yunanlılara özgü sayılan bilgelik ve ussallık muhakemesinin temelinde Hindu Vedanta ile Dharma ruhsallığının genel fikirleri yatmaktadır. Apollonius'un kendi durumuyla ilgili olarak, imparatorluğun dinsel kardeşlik ve kurumlarına bilgelik olarak yayılan en azından on düşüncenin dokuzu Hindistan kökenlidir. Elbette, Apollonius'un olduğu kadar benzeri nedenle İncillerin de, Hint felsefesinin basit bir sözcüsü olarak düşünülmesi mümkün değildir." (Mead, 1981; 17)

gezdiği her yerde fakat özellikle de Efes'ten kovmuştur. Efes'ten Atina'ya geçtiğinde ününün Atinalılar arasında yayılmış olduğunu fark eden Apollonius, bilgeliği aklıyla ve ruhuyla arayan genç Atinalılar için ne kadar sevilen bir şahsiyet haline gelmişse de, Demeter rahipleri açısından hiç etkisi veya değeri olmayan sadece bir büyücüdür. Felsefe ve akıl yanlılarının eğiliminin aksine, Apollonius tapınak kahinlerinin ibadetlerine katılmadığı ve onların ruhsal kudretlerini kabul etmediği sürece, rahiplerin hışmına uğraması kaçınılmazdı. Sokrates gibi olmasa da, hermetizmin ruhsal yolunda ve platonist felsefeyle sistemleştirilmiş orfik/pisagoryan çizgide ilerleyen Apollonius'un; özellikle de Romalı lejyonerler arasında sevilen, kendisini yeniden doğmuş Mithra (tanrı) olarak gören imparatorlar tarafından mabetleri yapılan, kanlı hayvan kurbanları ile tapılan savaşçı Persli insan-tanrı Mithra ile uyuşmayacağı gayet açıktır. Neron imparator olduğu anda, Roma'nın tanrılarını ve tapınmalarını olduğu kadar arena gösterilerini ve şenliklerini de eleştiren filozofları ülke dışına sürmeye başlayınca; Apollonius da, Neron'un bir tür güvenlik amiri olan Tigellinus tarafından büyücü olarak rapor edilir, tutuklanır ve sorgulandıktan[10] sonra da serbest bırakılır. Neron ve çevresindekilere hakim olan görüş, felsefeyle ilgilenen herkesin bir şekilde büyüsel güçleri de edindiği, temasa geçtiği ruhlar aracılığıyla kişiler ve olaylar üzerinde etkili olduğu yargısına dayanmaktaydı. İtalya'dan 66 yılında çıktıktan sonra İspanyaya giden Apollonius; kısa bir süre Kadiz'de kaldıktan sonra Afrika'ya geçmiş ve buradan da deniz yoluyla Sicilya'ya gitmiş, buradaki tapınakları ziyaret ettikten sonra tekrar Yunanistan'a gitmiştir.

Afrika ve Sicilya yoluyla Yunanistan'a dönüş yolunda bir süreliğine de olsa Etna'da kalan ve tahminen 67 yılında Elevsis'de bir tapınakta kışı geçirdikten sonra Rodos yoluyla İskenderiye'ye giden Apollonius; aklın özgürce işlendiği bilgelik kaynaklarına sahip olan İskenderiye'de mükemmel bilgiye ulaşmış, Mısır'ın tapınaklarında özellikle de Serapis tapınağında doğayı da kapsayan her tür bilgiyi kutsal kılan bilgelik ortamına katılmıştır. "*Tapınak rahibi onun tuhaf haline bakar ve tamamıyla aşağılayıcı bir üslupla yeterince bilge olanbu kişi mi dedikten sonra, Mısırlıların dininde reform yapacak olan bu kişi mi diye alay eder. Apollonius kendinden emin bir şekilde fakat sitemle, Hindistan'dan gelmiş bir pir diyerek yanıt verir.*" (Mead, 1981; 54) Kanlı kurban ayinlerine karşı çıkan, kendinde ruhuna dolayısıyla tanrısına kavuşmuş bir kimsenin tapınağa ve rahibe olduğu kadar dinsel törenlere de gereksinimi kalmayacağı görüşünde ısrar ederek reformist liderliğini devam ettiren Apollonius; tütsüler içinde hazırlanan kurban

[10] "Tigellinus, sen kimsin diye sorunca; Apollonius, babasının ismini ve doğup büyüdüğü ülkeyi söyledikten sonra, tanrıları bilmek ve insanları da tanımak maksadıyla felsefeyle ilgilendiğini açıklarken, bir kimsenin her hangi bir şeyi bilmekten çok daha zoru kendisini bilmesidir, dedi. Tigellinus, görünmezlere (cinlere ya da şeytanlara) ve ruhsal varlıklara nasıl hükmediyorsun Apollonius, diye sordu. Apollonius, aynı şekilde adam öldüren suçluları ve tanrıtanımazları da yönlendirebilirim. Bu, gizlice alay aldığı Tigellinus'u küçümseyici bir ifade olduğu gibi, her türden gaddarlığı maharet sayan Neron'un sapıklığını da ima etmekteydi. Sana bir şey sorsam, bir kehanette bulunabilir misin, diye sordu. Apollonius, bunu nasıl yapabilirim, ben bir tanrı elçisi değilim, diye yanıtladı. Tigellinus, senin hakkında büyük olaylar gerçekleşmeden önce haber verebildiğini söylüyorlar, gerçeği haber aldığına ve önceden duyurduğuna inanıyorlar, deyince; Apollonius, bunları bir tür tanrısal armağan olan gaipten haber alma veya tanrıdan söz getirme olarak görmemek gerekir, sadece akıl ile erdem sahibi kimseler tanrıyla doğrudan bağlantı kurarlar, tanrı bilgelere içten seslenir, şeklinde cevap verir. Tigellinus, Neron'dan neden korkmuyorsun diye sorunca; Apollonius, korkmuyorum çünkü aynı tanrı Neron'u son derece korkunç kılarken bana da korkusuzluğu armağan olarak vermiştir, şeklinde yanıtlamıştır. Tigellinus, öyleyse Neron hakkında ne düşünüyorsun diye sorunca; Apollonius, onun hakkında senin düşündüğünden çok daha iyisini söyleyebilirim, sen onu şarkı söylerken değerli buluyorsun, ben ise sessiz kaldığında yani zihninde konuştuğunda değerli bulmaktayım, diye yanıt verir. Tigellinus hayretler içinde kalır, nereye istersen gidebilirsin, ne kadar güçlü de olsan tarafımdan denetim altında tutulacaksın, der." (Philostratrus, 1962 ; 153)

sunularını olduğu kadar daha pek çok saçmalığı veya tapınak geleneklerini de açıkça reddetmiştir. Mısır'da yirmi yıla yakın bir süre kalan, önüne çıkan her şehre ve her kasabaya uğrayıp tapınak sırlarına ererek Etiyopya'ya giden Apollonius'un ileri sürdüğü görüşleri Mısır ve Afrika ruhçuluğuyla yakından ilgili olsa da Doğu kökenlidir. Güney Mısır ve Kuzey Etopya'daki dinsel toplulukların neredeyse tamamı Hindu kökenli oluşumlardan olması nedeniyle, Hindistan'a gitmeksizin sadece Mısır'ı ziyaret ederek bile ruhani açıdan yetişeceği duygusuna kapılan Apollonius; yukarı Mısır ve Etopya'da çıplak gezen bilgelerden dahi pek çok şey öğrenmiş, dinin ortak ruhani özüne vukuf olarak kendi kendisine inisiye olmuştur. Böyle olduğu halde sıradan insanlar üzerinde etkili olduğu kadar kehanetleriyle üst düzey yöneticilere de tesir eden Apollonius'un bu gücü, ahlaki ve ruhani olduğu ölçüde siyasi bir içerikte de gerçekleşmiştir. Felsefi sohbetlerinin ve derslerinin yanısıra yöneticilere verdiği öğütleriyle ve yazdığı mektuplarıyla da dikkatleri üzerine çeken Apollonius, Babil kralı Vardan'ın yanında sekiz ay kalmıştır.

Yunanistan'ın çeşitli kentlerinde dört yıl kadar kaldıktan sonra tahminen altmış sekiz yaşında Atina'ya geçmiştir. Atina'da kalabalıkları ve gençleri peşinden sürükleyen Apollonius, tanrısal akla ve maharetlere sahip olan bir bilge ve kutsal kişi olma onuruyla dikkatleri üzerine çekmiş; Efes'te ders anlattığı bir sırada, transa geçtiği veya ruhani alemle bağlantı kurduğu bir anda, imparator Domitian'ı öldüren Stephenus ismindeki bir adamdan haber vermiştir. Bu öngörüsüyle yeni imparatorun dahi ilgisini çeken Apollonius, yanından hiç ayrılmamamış arkadaşına '*Damis, kendin için aklın yolunda ilerliyorsan, gözlerini benim üzerinden sakın ayırma*' (Philostratrus, 1962; 173) dedikten birkaç gün sonra mahkemeye çıkarılır. Elbisesinin tuhaflığından veya acayip görünümünden dolayı pek ciddiye almamış olsalar da, Efes'de bir veba kehanetinde bulunması ve daha da kötüsü hayvan kurbanlarını ve içkiyi reddederek dinde bir reforma yol açabileceği kaygısıyla Apollonius'u imparatorun karşısına[11] çıkarmışlardır. Apollonius'un yargılanacağını duyunca Damis, o anda kalbini yitirdiğinin kederiyle ve giderek şiddetlenen acısıyla '*şimdi bize ne olacak, seni kim savunacak*' (Cambell,1964; 119) diye sorunca; Tyanalı, '*zamanla, tanrıların ruhuyla ve felsefe aşkıyla*' (Cambell,1964; 119) diyerek cesurca ve ilgisizce yanıt verir. Sanki gökte Zeus'u ararcasına gözleri yukarı dikik halde kalan Apollonius, imparator adaletinden hiç bir şey ummamaktadır. İmparator Nerva'nın Roma'ya girmesinden (96) kısa bir süre sonra, henüz daha zindandayken ve yargılanmanın sonucunu beklerken Apollonius, bir anda kaybolur; bazılarına göre ise, bir pagan gizemi tekrar olur yani ruh ve beden olarak göğe yükselir, ölümsüz ve

[11] "İmparator Apollonius'un kendi dinsel ayinlerinin ne olduğunu anlamak istiyordu, çevresinde biraz dolandı ve Apollonius'un dış görünüşünden dolayı oldukça fazla etkilenerek, sen bana tanıştırdığın bir kötü ruhtan başkası değilsin, dedi. Apollonius, sukunetini hiç kaybetmeksizin, imparatorun sarf ettiği sözleri serbestçe yorumlamaya başlayıp şöyle dedi: bana gelince, ben sizin koruyucu tanrıçanız Athena'nın bir görünümüyüm, yüce imparator, bu, tanrıları insanlardan ayıran bahşedilmiş bir güçtür; ancak anlaşılıyor ki tanrıça henüz daha senin gözlerini temizlememiş, benim gördüklerimi göremiyor ve hakimiyetimi bilemiyorsun, şayet Athena'dan haberdar olmuş olsaydın onu çok daha berrak görür ve kötü ruhların biçim aldığı insanlar ile diğerlerini birbirine asla karıştırmazdın. Bunun üzerine, imparator ona, yüce filozof gözlerindeki bu perdeyi ne zaman kaldırdın da her şeyi görür oldun, diye sorunca; Apollonius, çok uzun zaman öncesinden filozof olduğum andan bu yana, dedi. İmparator, bu güç sana nasıl geldi de kendisini tanrı bilen kimseler nasıl oldu da bana hasım oldu, diye sorunca; Apollonius, düşman olmak mı, senin ile İarchas ya da Phraotes arasında çıkmış bir düşmanlık vardır, bu ikisi Hindu insanlar olup kendisini tanrı olarak görmekte veya bu şekilde anılmaya layık olduklarını düşünmekteydi, dedi. İmparator, beni Hintlilerle bir tutma, bana seni çok seven Nerva ve suç ortağı hakkında sözet, deyince; Apollonius da, ona yalvarıp yakarmamı mı bekliyorsunuz, diye sordu. İmparator, yakarmanız gerekmez,dedi. Apollonius'un bu savunması ve imparator Domitian ile yüzyüze görüşmesi, Damis'in özetlediği şekilde aktarılmıştır." (Philostratrus, 1962; 184)

arınmış ruhuyla kendisini anarak dua edenlere görünür ve onları baki olan gökteki hayata hazırlar. Artık söylencelerle insanlıktan tanrılığa çıkarılan Apollonius, özellikle etkili olduğu Yunan kentleri arasında ilk antik Makedon başkenti olan Aegae'de (Archae'de) adına kurulan tapınakta tanrı olarak tapılmakta, kutsal bir insan olduğu için söz ile yazıları da tanrısal kabul edildiği için bizzat imparator Hadrian tarafından mektupları derlenerek Roma arşivinde koruma altına alınmaktadır.

3. MUCİZELERİYLE VE PORTRELERİYLE APOLLONİUS'UN HIRİSTİYAN TANRILIĞI

Çarmıha gerilerek öldürüldükten ya da henüz zindandayken kaybolduktan sonra hakkında pek çok söylence[12] çıkarılan Apollonius; tanrıların üstündeki tek tanrı ezeli babanın kendisini insan bedenindeki gösterimi ve sureti olarak yüceltilmiş, Diana tapınağına girdiği anda gökten bir ses duyulmuş ve göğe çağrılmış, çıktığı gökte babasının sağ yanında otururken günahkar dünya için sürekli yakarmış, öldükten sonra ruhu yeryüzüne inerek pek çok kişiye görünmüş (Graves, 2001; 306). Yunanistan ve Roma'da henüz daha İsa'nın adı dahi duyulmadığı ve İncillerin dahi henüz yazılmadığı yıllarda Apollonius'un bir hristiyan tanrısı olduğunu kanıtlayan, İsa ile Apollonius arasındaki bu benzerliklerin çoğuna; havari Damis tarafından tutulan günlüğü ve yazılan mektupları imparatorluk arşivindeki belgelerle bir araya getiren Philostrotus'un kitabında rastlanılmıştır. "*Güzel parlak bir ışık halinde Apollonius'un yüzünün görünmesi ve söylediği sözlerinin tanrısal hale gelmesi, bize İsa'nın görünümünün değişmesini anımsatmaktadır. Apollonius'un bir kasırga nedeniyle Efes'te kalması, İsa'nın fırtına nedeniyle su üzerinde kalmasını canlandırmaktadır. Burada bir soru kendiliğinden ortaya çıkmaktadır, Apollonius ile İsa arasındaki bu hikayeler nasıl oluyor da bu kadar birbirine benziyorlar? Birinden diğerine anı veya eser hırsızlığı yok mudur? Apollonius'un mucizeleri İsa Mesih'e aktarılarak yeniden oluşturulmuştur. İlk hıristiyan yazarlar, Apollonius ve diğer Doğunun tanrılarının İsa'nın yaptığı mucizelerin aynısını yaptığını, havarilerine de bu gücü verdiklerini, isteksizce ve nadiren de olsa kabul ederler. Yunan ilahiyatındaki bakireden doğmuş tanrıların hikayelerinde de, hiç görülmedik harika işler ve mucizevi olaylar kaydedilmiş; bu tanrı-insanlar ümitsiz hastalara şifa vermiş, felçlileri ayağa kaldırmış, körlerin gözünü açmış, kötürümleri yürütmüş, ölmüşleri hayata geri döndürmüştür. Bu pagan tanrıların en önemli mahareti, tıpkı İsa'nın Samiriyeli kadının mazisini bilmesi gibi, havarilerinin olduğu kadar karşılaştığı muhtelif insanların ne düşündüklerini o anda bilmeleriydi. İsa gerçek ışık, içteki ışıktı (Yuhanna 1: 9); Osiris de kurtarıcı ışıktı, Pisagor ışık ve gerçekti, Apollonius dünyanın gerçek ışığıydı, Simon Magus bile tüm insanların ışığıydı.*" (Graves, 2011; 94)

[12] "Ölümü mucizevi bir sesle gökten duyurulan ve öldükten sonra da ruhun ölümsüzlüğüne inandırmak için bir gence görünen Apollonius; tanrının insan biçiminde vücut bulmuş görünümü olduğunu söylemiş, mucizevi doğumunun düşen bir yıldırımla ve kuğular korosuyla ilan edildiğini bildirmiştir (Philostratrus 1. Kitap 4, 5; 8. Kitap 29-31). Apollonius, kuşlarla konuşmuş, Achilles'in ruhunu çağırarak onunla sohbet etmiş, bir gencin bedenine girmiş kötü ruhu çıkarmış, evlenmek maksadıyla bir genci baştan çıkartan Empusa'nın suçunu açığa çıkarmış, Tigellinus'un huzuruna çıkarıldığında suçlama kağıdı üzerinden kendi adını silmiş, Domitianus tarafından mahkum edildiğinde mucizevi şekilde ayağındaki zincirlerden kurtulmuş, bir aslanın bedeninde Amasis'in ruhunu sezinlemiş ve onunla başına gelenler hakkında konuşmuş, kendisinin Telephus olduğunu söyleyen kuduz tarafından saldırıya uğrayan bir genci tedavi etmiştir. İnsanların düşüncelerini okuyabilen ve kendisinin bulunmadığı çok uzak yerlerde olan hadiseleri rahatça görebilen Apollonius, gizemi Doğudan getirmiş ve ruhları kullanarak mucizeleri gerçekleştirmiştir. Bu nedenle hıristiyanlara göre, Apollonius'un bu gücü kesinlikle cenab-ı haktan gelmemektedir." (Newman, 1973; 349)

Üçüncü asrın sonuna gelindiğinde hıristiyanlık ile çöküş aşamasına geçmiş bulunan paganizm arasındaki mücadele en son ve en keskin bir aşamaya gelmiş, Apollonius tarafından kurulan dinin tapınakları ve kutsal yerleri Anadolunun hemen her şehrinde yükselmiş, sonradan kiliselerde İsa'dır diye tapılacak gizli şifreli portreleri[13] tapınakların cazibe süslemeleri halini almıştır. Apollonius'a ait kılınan ve kayıtlara da geçen pek çok mucizeyi sergilemesi, özellikle de Apollonius'un ruhlar üzerinde belirgin bir hakimiyet kurarak bedenden cin çıkarmış olması; sadece İsa ile Apollonius arasındaki tanrısal güç mücadelelerinin ilgi odağını oluşturmamış, söylencelerle yükselen hıristiyanların tanrısı İsa'ya karşı paganların zihninde Apollonius'un tanrılığı imanını güçlendiren muazzam delilleri oluşturmuştur. İmparator Diocletian'ın (284-305) bir eyalet valisi iken Sossianus Hierocles'in yazdığı kitapta, Apollonius büyük bir bilge ve insanları hayrete düşüren olağanüstü işler ustası olarak tanıtılmışken, İsa'dan sadece cin çıkartan bir büyücü diye söz etmiş olması çok ilginçtir. Hierocles'in bu kitabı paganlar arasında o denli rağbet bulur ve hıristiyan misyonerlere karşı bir itiraz kanıtı haline getirilir ki, Eusebius sonunda 'Hierocles Karşıtı' (Contra Hieroclem) adında bir kitap yazmak zorunda kalır. Büyük bir ihtimalle 310 yılında yazdığı bu kitapta Eusebius; cinleri bedenden kovarken ve bedendeki tahribatına son verirken (yani hastalıkları tedavi ederken) İsa'nın kendinde olan tanrının gücünü kullandığını, oysa Apollonius'un tanrıdan aşağıdaki kötü ruhların hizmetine girmiş bir şarlatan olduğunu öne sürmüştür (Conybeare, 1981; 18). Eusebius'a göre, aslında Apollonius'un kötü ruhlar üzerinde bile bir gücü yoktur, sadece kötü ruhlar Apollonius'u kullanmaktadır. Eusebius kitaptaki cümlelerini seçerken son derece dikkatlidir, çünkü Apollonius'un ruhlarla bağlantı kuran ve cin çıkarmada veya hastalıkları (ya da bedendeki cinli noktaları) iyileştirmede kötü de olsa ruhlara hükmeden ruhsal biri olduğu izlenimini uyandırmanın bile, Apollonius'u Nasıralı İsa'nın rakibi veya en kötüsü muadili yapacağını çok iyi

[13] "Fatih İstanbul'u fethedince Aya Sofya'daki figürlerin üzerleri kaapatılmış ve böylelikle korumaya alınmıştı. Deesis Mozaiği bu temizlemeler sonunda ortaya çıktı. İsa Mesih ise geleneksel giysisi içinde Aya Sofya'daki diğer imajlardan çok farklı bir bakışla kendisini seyredenlere bakmaktadır. Nedir ki, bir tür "Gizli" şifre işlenmiştir portreye. Bu şifre/işaret isa'nın sol kaşının üstünde çok ustalıkla, dikkat çekmeyecek şekilde işlenmiş bir "U=on bir sayısı"'dır. Sanki Mesih'in sol kaşının üstünde belli belirsiz bir yara var gibidir. Ve bu şifre (yara) dikkatlice incelendiğinde "11 sayısı" olarak algılanmaktadır. Apolonius araştırmacısı Roberto Solarion'a göre, Aya Sofya'daki bu tasvir gerçekte İsa'ya değil, Apollonius'a aittir. Sol kaşın üstündeki 11 sayısına uygun bir yara izi vardır. Urfa kralı Abgar'a gönderildiği söylenen Mandylion'daki İsa mesih tasvirinin sol kaşının üstünde belirsizce 11 sayılı yara izi vardır. Suriye Aramicesi ile yazıldığı anlaşılan metinler vardır. İsa, Kadiri Mutlak Tanrı'dır anlamına gelir) yazısı görülmektedir. Bu, İsa'nın bizzat kendisi tarafından yapılmış ve kendi yüzünü gösteren ilk ve tek "emanettir". İsa Mesih'in kaşında 11 sayısını gösteren bir Suriye/Urfa kaynaklı tasviri. Bu sayı ve yara garip ama gerçektir ki, ünlü Tyanalı Apollonius'un en belirgin simgesi/özelliğidir. Apollonius'un kaşının üstündeki Gnomon sayısı olan 11 çok ilginç bir sayıydı. Bu sayı Kabbala'ya göre çok tehlikeli, kötülük yüklü bir sayıydı. On bir sayısı günahların sayısı olarak biliniyordu. Matta İncili'nde (XII. 43) İsa Mesih bu sayıda gizlenen kötülük Cini'nin tarlalara ve ekinlere zarar verdiğini söylemişti. Tanrılar ve Ruhlar arasında yaşayan ve bazen onlar tarafından yardıma çağrılan Paganın tersine, Yargıç Tanrı İsrail'in RAB, Musevilerin arasında yaşayan İlahi Güç'tü. Çünkü ben Allah'ım ve insan değilim; senin ortanda olan Kuddüsüm. (Hoşea, 11:9) Aynı şekilde Eski Ahit'te de on bir sayısının Psalms=Mezmurlar (CVI 37) bölümünde "Siddim" olarak kötülüğün ruhu olduğu yazılıydı. Bu nedenle İbranicede doğrudan doğruya 11 sayısı yoktur. "On ve Bir" olarak Achad Osher şeklinde telaffuz edilmektedir. Onun hakkında yazılmış olan kitaplarda ve yapılmış olan çalışmalarda, Apollonius'un gizli bir tarikata "inisye" edilirken sol kaşının üzerine bu "11 sayısına benzeyen yara"nın işlediği yazılıdır. Dolayısıyla Apollonius'un tüm büst ve resimlerine yara işareti konulmuştur. (İnisye edilmek çok gizli bir tarikata ölüm yemini ederek katılmaktır, üye yapılmaktadır. Aya Sofya'daki Deesis Mozaiği'nde görülen kişi gerçekte İsa Mesih (Jésus Christ) değil, onun adı altına alınarak gerçek kimliği tarihten silinmiş olan Anadolu Ermiş'i Tyanalı Apollonius'tur! Tyanalı Apollonius genç yaşında Pisagorcu (Pythagorean) bir gizli (occult) örgütüne inisye edilmişti. Sayıların ezoterik (içsel/batini) değerleri bu hermetistlere göre insanların hayatlarını yönlendirmekteydi. Tüm yapılar, başta mabedler ve ibadethaneler geometri aracılığıyla inşa edildikleri için geometri "Kutsal Bilim" olarak kabul edilmişti. Geometri Hıristiyanlığın en önemli ve olmazsa olmaz simgesi ve sembolü olan Haç'ın şifresini taşır. Bir "Küp"ün altı kanadını açtığınızda ortaya bir "Latin Haçı" çıkar. Dairenin karşıtı karedir. Daire Tanrısallığı simgelerken, Kare yeryüzüne ait oluşu, seküler olanı simgeler." (Altındal, 2006; 56)

bilmektedir. Bu nedenle Eusebius, Apollonius'u ruhların hükmü altına girmiş bir şarlatan olarak görmüştür. Zira tapınakların bir kısmında tanrı portrelerinin arasından Apollonius'un resmi öne çıkıp tapılırken, hıristiyanlığın Roma-Yunan coğrafyasını bir ağ gibi sarıp yayılmasına rağmen, İsa'nın söylenceleri kadar yüzü de bilinmiyordu. Gerçekten yaşamış bir insan olarak Apollonius, Hindistan'dan Mısır'a ve Etiyopya'ya varıncaya kadar çok geniş bir coğrafyada seyahate çıkmış, özellikle Anadolu'daki her tapınağı ziyaret ederek reform düşüncesini savunmuş, hayvan kurban edilmesine karşı çıkarak gizliden de olsa bu törenleri düzenleyen rahipler zümresine artık gerek kalmadığı kanısını uyandırmış, tapınaklardaki tanrılara hiç tapmamış ve hepsini itibardan düşürme emelini taşımış; böylece de Apollonius, yaşadığına ait hiç bir belgeye bu güne kadar ulaşılamamış olan İsa'nın tanrılık yolunu açmıştır. Tapınak rahiplerine duyulan ihtiyacı yok eden ve tapınak törenlerini de gereksiz kılan Apollonius'un bu tanrıları önemsemeyişi ve kanlı hayvan kurban tapınmasına karşı çıkması; daha sonra hıristiyanların da paganizme karşı ileri sürecekleri temel itiraz konusu haline gelecektir. Eusebius, Apollonius hakkında şunları demektedir: "*Bir kimse kendisini tanrısal varlık olarak gösterebilir ve diğer bütün insanların üstünde olarak kendisini seçip yüceltebilir, her şeyin kendisine ve iyi niyetine bağlı olduğuna insanları inandırabilir; ancak o, kendisini tanrı olarak öne sürerken dahi, her şeyin ilki ve her şeyden üstün olan gerçek tanrıyı reddetmektedir. (Eusebius, On the Preparation for the Gospel iv: 13)*" (Conybeare, 1981; xiv)

Apollonius'un İsa'nın İncillerdeki mucizeleriyle donatılmış hayatı, Eusebius'ta öne çıkmış olsa da günümüze gelinceye kadar etkileri görülen hıristiyan polemik arenasının en hararetli tartışmaları haline getiren neden; Palmira, Bitinya ve İskenderiye valisi iken Apollonius'un izlerinden yürüyen Hirocles'in 305 yılında yazdığı kitapla, İncillere kaynak sağladığı iddiasıdır. Apollonius'un sergilediği ölüye dokunarak dirilten, körün gözlerini açan, topalı yürüten ve hayvanlarla konuşan mucizelerini tanrısal olarak kabul etmek yerine şeytani olarak yeren bütün hıristiyanlar gibi Eusebius da; Contra Hieroclem isimli eserinde, "*Apollonius'u bilge ve erdemli bir insan olduğunu kabul etmiş görünse de, bu mucizevi işleri Apolonius'un kendisinin yaptığıyla ilgili yeterli kanıtın olduğunu reddeder. Apollonius'un mucizelerine karşı Eusebius'un tutumu, son derece ilginçtir; şayet bu harika işler olmuşsa bu kesinlikle tanrıdan değil de şeytanlardan olmuştur.*" (Mead, 1981; 42) Pek çok hıristiyan da, tanrının işlerinden olarak görülen bu mucizeleri gösterme yetkisini İsa'nın kendi havarilerine devretmesi (Matta 10: 1, Markos 3: 13, Luka 6: 12), bu mucizeleri yapan havarilerin asla tanrılaşmaması nedeniyle; kayıtlara geçen olağanüstü işleri yapmış dahi olsa Apollonius'un asla tanrı olamayacağını öne sürmüşlerdir (Clyde, 1976; 92). Philostratus'un ve Hierocles'in yazdıklarını çok ciddi bir şekilde inceleyen '*Eusebius, tıpkı diğer hıristiyan apolojistler gibi konuyu tek taraflı olarak irdelemiş, İsa'nın mucizelerini hıristiyanlığa yabancı kalan belgelerde rastlamayı utanç verici olarak nitelendirmiştir*' (Mead, 1981; 43). Apollonius'un İncillerdeki İsa'nın mucizelerini yapmış olmasıyla ortaya çıkan bu mucize sorunu; daima aynı iddialarla gündeme gelmiş, tarafların birbirlerini anı çalma ithamında bulunmalarına yol açmıştır. Pagan bir filozof olmasının çok ötesinde tapınaklarda tanrı olarak da tapılan Apollonius'un tüm mucizelerinde kötü ruhların (cinlerin = şeytanların) aracı olduğu içeriğindeki, hıristiyan suçlaması altında kalan taraftarları; İncil yazarlarını, Apollonius'un hayatını çalmakla itham etmişlerdir. İncillerin çalıntı

eklemelerle ve aykırı gelen ifadeleri çıkarmayla sonradan yazıldığı iddiası karşısında, Apollonius'un bu mucizeleri yapmış olmasının veya yapmamasının hiçbir önemi olmadığını vurgulayan Lactantius, '*bu çalıntı ithamlarının tamamı boştur, Apollonius'un harikalarının İsa'nın işlerine denk ve hatta daha büyük olduğunu Hierocles'in göstermesinin hiç önemi yoktur; zira hiçbir hıristiyan İsa'ya mucize gösterdiği için asla iman etmemektedir, demektedir (Lactantius, Divinae Institutiones, V: 2-3)*' (Mead, 1981; 47). Apollonius'un kötü ruhlardan (şeytanlardan) gelen mucize kudreti iddiası, ile, İncillerdeki İsa'ya ait kılınan anı hırsızlığı tartışmasından sonra bile; '*kilise babalarının dogmatik düşüncelerinden biraz farklı görüşe sahip olan John Chrysostom, dördüncü asrın sonuna doğru çok daha büyük bir kesinlikte, Apollonius'u yalancılıkla ve sahtekarlıkla suçlamış, insandan insana aktarılan ve ilgiyle dinlenilen söylencelerini gözboyamacılıkla aşağılamış, harikalarını da kötülük fiilleri olarak görmüş, Apollonius'un yaşamındaki tüm bu olayları doğruluğu asla kanıtlanamayan hikayeler olduğunu açıkça belirtmiştir (John Chrysostom, Adversus Judaeos, V: 3)*' (Mead, 1981; 48). Bazı kilise babaları tarafından da savunulan, Apollonius'un tanrı değil de tanrılar ile insanlar arasında aracı olduğu görüşü; Platon tarafından çok daha kesinlikte tanımlanan, tanrılara eşit olmasa da insanların üzerinde olan daemonianlık düzenine dayandırılmıştır. Bu daemon (insanüstü ve tanrılar altı aracı varlık) görüşü sayesinde '*pisagoryan felsefenin inançlı bir bağlısı olan, insandan daha kutsal olduğunu tam olarak sergileyen ve uygulamalı yönüyle de içeriğini bütünüyle yansıtan Apollonius, tanrı ile insan arasında bir aracı olmanın çok ötesine geçmiş; yazdığı biyografisinde Philostratus tarafından, bir süreliğine de olsa insanlar arasında kalmış bir tanrı olarak tanıtılmıştır'* (Mead, 1981; 50).

Antik Yunan uygarlığındaki mitolojik destanlarda daemon, tanrıların buyruklarını bildiren insan görünümündeki tanrı ruhu iken; daha sonra pek çok Yunan düşünürüne göre, daemon, bu dünyada bilgelikle ve erdemle yaşadığı için ölümsüzlüğe geçmiş bazı seçkin insanların ruhlarıdır. İnsanlar ile tanrılar arasında istek-buyruk iletişimini sağlayan bu daemonların her yerde var olduğunu öne süren Yunanlı filozoflar, insanüstü bu varlıkları insanları kötülükten alıkoyan faydalı muhafızlar olarak görmüşken; hristiyanlıkla birlikte kötülüğün sembolü veya azmettiricisi olmakla suçlanan daemon, şeytanın kendisinden başka bir şey değildir, ruh olduğu için insanların bedenine girmekte ve girdiği her bedene de hükmederek her tür kötülüğü işlettirmektedir. Hıristiyan bağnazlara göre Apollonius, Platon'un şölen isimli eserindeki cinli Sokrates[14] nitelemesiyle daha da belirgin bir hale getirdiği, ruhun bir insan bedenine girerek konuşmasının tipik bir örneğiydi, yani içinde cin olan bir kötü kişi veya cinin kendisine hakim olarak emellerini gerçekleştirmede kullandığı sadece bir insandı. Ruhun (yada cinin) bir bedene girerek kişiye hükmetmesiyle birlikte, artık konuşan ya da harika denilen işleri yapan insanın kendisi değil de bunları bu kimseye yaptıran içindeki ruh (kötüyse kötü cin veya şeytan) olduğu için; bu kimse hür bir insan değil cine tutsak veya şeytana köle olmuş bir insandı, ne kadar harika işleri sergilemiş olsa

[14] "Büyük bir cin Sokrates, çünkü cin dediğimiz Tanrı ile insan arasında bir varlıktı. Ne iş görür bu cinler? İnsanlardan Tanrılara, Tanrılardan insanlara haberler, sözler götürüp getirirler, dileklerimizi, adaklarımızı onlar ulaştırır. Tanrılara, onlar getirir bize Tanrıların buyruklarını, kurbanlarımızın karşılığını. Tanrı ile insan arasındaki boşluğu dolduran cinler, böylece bütünün bütünlüğünü kurarlar. Onlardan gelir bilicilerin büyük bilgisi, rahiplerin kurbanları, kehanetleri, falları, büyüleri, üfürükleri gereğince başarma sanatı. Aslında Tanrı insana karışmaz, bu cinler araya girer, uykuda olsun, uyanıkken olsun, Tanrılarla insanların buluşmalarını, konuşmalarını sağlarlar. Bütün bunları bilende Tanrı soluğu vardır. Bu cinler hem pek çok, hem de pek çeşitlidir." (Platon, 2000; 45)

da şeytana bağlı kaldığı sürece insandan da aşağı bir mahluktu. Cinli ya da sihirli nitelemesiyle içindeki ruhun bildirdiği sözleri söyleyen ve yapmak istediği işleri yapan bu kişi, artık insanın iyilik bekçisi ve şifa dağıtıcısı pisagoryan-platonist bir daemon değildi; insanlara tesir ederek veya içindeki cinin bu insanlara hükmetmesine aracı olarak her insanı kullanabilen, yani herkese büyü yapabilen kötü ve uğursuz bir kimseydi. Pek çok hristiyana göre, Apollonius böyle bir kişiydi, yani içinde sihir (cin = ruh) vardı ve kendisi de büyücüydü, kendinde tanrıdan (yani kendinde kötülük olmayan mutlak iyi olan ruhtan) hiç pay yoktu. Kötü ruhun (cinin = şeytanın), kişinin yediği yiyecek yoluyla bedene girmesi teması, son akşam yemeğinde, '*İsa, size doğrusunu söyleyeyim, sizden biri beni ele verecek, öğrencilerinden biri rab o kimdir diye sordu; İsa, lokmayı sahana batırıp kime verirsem odur diye cevap verdi, sonra lokmayı batırıp Simun İskariyot'un oğlu Yahuda'ya verdi, Yahuda lokmayı alır almaz şeytan onun içine girdi; şeytan Yahuda'nın yüreğine girdi*' (Yuhanna 13: 26) ifadesiyle İncilde işlendiği gibi; mitolojilerdeki bütün bakire tanrı anneleri, yedikleri sebze veya meyvelere konan ruhu bedenlerine aldıkları için ruhtan (tanrıdan) gebe kalmış; kiliselerde düzenlenen ayinlerde İsa taparlarına dağıtılan İsa'nın etini (ekmek, puaça vs) yiyerek İsa'nın ruhunun da bedene alındığı telkin edilmektedir.

Aslında büyücülük de putperestlik de tek bir kaynaktan beslenmekte ve tek bir temele dayanmaktadır, bu kaynak ile temel ruhçuluk ya da ruhaniliktir. Ruhani her dinin büyüyü yasaklamış olsa da büyüsel güçlerin varlığını ve etkisini yok saymamış olması bile, iyi ruhların karşısında kötü ruhların gücünü kabul ettiği sonucu çıkar. Her insanda ve tek beden içinde tanrı sevgisi ile şeytan ayatmaları arasında kıyasıya bir savaş ortaya çıkmakta, böylece insanların zihni ve yüreği ikiye bölünerek tam bir arenaya dönmektedir. Benzeri bir savaş hıristiyanlıkta da dile getirilmekte, nefislerini ökdürerek bedenlerine İsa'nın ruhunu alan kimselerde, şeytanın yani kötü ruhun bulunmayacağı ısrarla vurgulanmakta, bedenlere giren kötü ruhlar cin çıkarma yöntemiyle kovulmaktadır. Tüm hastalıklar kötü ruhların bedene girmesinin bir sonucu olarak görüldüğünden, kötü ruhun kanla vücudu dolaşarak kişiye hakim olduğu sanısı pagan şifacları tarafından kabul edildiğinden; kan çıkartarak cinin vücuttan atılmasıyla hastalıklar iyileştirilmiş, deliler tedavi edilmek istenmiştir. Pisagoryan/platonist felsefenin biçimlendirdiği putperestlik, ölümü bedenden ruhun çıkması ile açıkladığı için, tanrı ruhunun bedene iade edilmesiyle kişinin hayata kavuşacağı duygusu tüm paganlara hakim olmuş; sadece tanrı ruhuna sahip olan bir kimse, yani ruhta tanrı bedende insan olan bir yarı tanrının ölüyü diriltmesi inancı yerleşmiştir. Ortak ruhçuluk temeline rağmen ilk hıristiyanlara göre, özellikle de Origen'e göre, Apollonius'a bu harikaları yaptıran iyi ruh (tanrı) değil de kötü ruh (şeytan) olduğu için, Apollonius bir büyücüdür. Ayrıca Apollonius, İsa adına şifa dağıtmamış, Apollo'nun oğlu Aesculapius adıyla insanları tedavi etmiş, hatta Aegae'daki Aesculapius tapınağını neredeyse bir hastaneye çevirmiştir. Apollo'nun gücüyle hastaları iyileştirmiş ve gelecekte olacak olaylar hakkında haberler getirmiş olan Apollonius; İyonya rahipleri tarafından kutsal insan olarak anılmış, Efeslilere '*asla kederlemeyin, bu gün bana gelen herkesi her hastalıktan kurtaracağım*' (Doane, 1952; 213) diyerek, kendisini tanrısal şahsiyet olarak tanıtmış; Atina'da bedenine giren cinin tesiriyle çevresindekilere dehşet ve şiddet saçan, fakat Apollonius'la karşılaşıncaya kadar kendisinde kötü ruhun olduğunun farkına varamayan bir gence sukunet ve huzur vermiştir. Pisagoryan çizgide inisiye olmuş sakin bir kimse olarak Apollonius, bedenden cin çıkarma

yoluyla veya vücuda attığı çiziklerden çıkardığı kan ile tedavi ettiği söylentileri ayyuka çıktığı için; Roma'ya gider gitmez imparator Neron'un büyücülüğe karşı işlettiği çok şiddetli yasalarıyla karşılaşmış ve yargıçların huzuruna çıkarılmış olsa da, Roma'da cin çıkarma yöntemiyle pek çok kişiyi iyileştirmiştir.

Tabutundaki genç bir kızın bedenine tanrı ruhunu vererek hayata döndüren, Tarsus'ta kuduz bir köpek tarafından ısırılmış bir adamı iyileştiren Apollonius; imparator Domitian'ın hükümdarlığında tekrar Roma'ya gitmiş, büyücülük yapmasından çok, tanrı olarak tapılması nedeniyle tutuklanmıştır. İmparator, seni demir parmaklıklar arasına attım buradan hiç kurtulamayacaksın deyince; Apollonius, çıkarıldığı mahkemede, '*beni asla öldüremeyeceksiniz çünkü ben ölümlülerden değilim*' (Philostratus, 1962; 264) dedikten sonra, bir anda görünmez olmuştur. İmparatorluk kayıtlarına da geçen bu kayboluşuyla Apollonius'un tanrı olduğundan hiç kimsenin şüphesi kalmasa bile, kilise babaları onu kötü ruhların hükmettiği bir büyücü olarak görmekten yine de vazgeçmemiştir. Apollonius'un bu mucizelerini nkar etmeyen fakat bu olağanüstü işleri şeytanın yaptırdığını iddia eden hıristiyanların çoğuna göre, Apollonius hâlâ bir büyücü yani şeytanın elinde tutsakdı. Oysa tıpkı İncillerdeki İsa'nın büyük kalabalıkların kendisini dinlemeye geldiği Kudüs'e girişi gibi, apollonius da peşinden gelen kalabalık eşliğinde Efes'e girmiş; Atina'da bir gencin gözüne baktığı anda bağırarak bir cinin çıktığı işitilmiş, Korint'de elinden tutarak ölmüş bir kızı diriltmiştir. İsa ile Apollonius arasındaki bu benzerlekleri, her hangi bir anı hırsızlığı ithamında bulunmaksızın, İsa kadar Apollonius'un da yere inmiş tanrılardan bir tanrı olduğunu öne sürenler de olmuştur. Nitekim Apollonius, çok farklı ülkelerde dördüncü asrın sonuna kadar bir tanrı olarak tapılmıştır. Apallonius'un şerefine güzel bir tapınak yapılmış, Apollonius'un tanrılık konumu Roma imparatorlarının bile seviyesinin üzerine çıkarılmıştır. Eunapius yazdığı 'Filozofların ve Sufilerin Hayatları' isimli kitabında, Apollonius'u tanrı vugusuyla şöylece tanıtmıştır: '*Apollonius sadece bir filozof yani insan değil fakat aynı zamanda da bir alt tanrıdır. Pisagoryan öğretiyi izlemiş olan Apollonius, pisagoryan felsefenin tanrısallığını bütün dünyaya yaymış ve felsefenin de yaşamla ilgili karakterini gözler önüne sermiştir. Philostratus tarafından yazılmış ve Apollonius'un hayatı ismiyle tanınmış bu kitapta; Apollonius, tanrının insanları ziyaret ettiği vurgusunda bulunmuştur. Bir tanrı olarak tapılan Tyanalı Apollonius, insan bedenine sahip ölümlü bir kişi gibi insanlar arasında gezmişse de, kendisi bir tanrıdır.*' (Eunapius, 1968; 64) Kilise babaları ne kadar Apollonius'a şarlatan diyerek aşağılasalar ve şeytanın emrine girmiş büyücü diye suçlasalar da, '*Apollonius, pagan dünyasının her yerinde, aramızda yaşayan bir tanrımız var övgüsüyle, evrensel bir saygıya layık görülmüştür*' (Doane, 1952; 348).

İsa'nın tanrılığının veya içinde tanrı ruhunun (dolayısıyla tanrının tek görünümü) olduğunun kanıtı haline getirilen İncillerde İsa'ya ait kılınan bu mucizelerin Apollonius tarafından da yapıldığının kayıt altına alınması; Apollonius ile İsa taraftarları arasında çıkan kıyasıya bir mücadelenin ana temasını oluşturmuş, İsa'nın mucizelerinin Apollonius'un söylencelerinden daha büyük olduğu iddiasına da neden olmuştur. Dördüncü asırda Hierocles'in yazdığı ve Eusebius'un da saldırdığı 'Gerçeğin Aşıkları' isimli eserinde, İncillerdeki İsa'nın Apollonius'un anılarını çaldığından söz edilmiştir. Hierocles'in anı hırsızlığı suçlamasına karşı Eusebius'un temel iddiası; Apollonius'un mesih İsa'nın kötü bir taklitçisi olduğu,

özellikle de Philostrayus'un kitabında sözü edilen mucizeleri[15] şeytanın gücüyle yaptığıdır. Kötü ruh olarak şeytanı iyi bir ruh olarak tanrının karşısına çıkartarak ve ikisi arasında amansız bir mücadele başlatarak, şeytanı tüm insanların üzerinde bir güç haline getiren hristiyanların, Apolonius mucizelerinin

---

[15] "Phiostratus derlediği kaynaklarını eşsiz hikayesini yazmak için bir araya getirdiğinde, Apollonius'un tanrılarla ilahi bir bağının olduğunu kanıtlayacak içerikte bir doğum öyküsü aktarmıştır. Apollonius'un annesinin tanrı Proteus'tan gebe kaldığını belirten Philostratus, Apollonius'un tanrı Proteus'un insan biçimindeki görünümü olduğu izlenimini uyandırmıştır. Yine de Apollonius'un babasından çok daha fazla kehanet yeteneğine sahip olduğu ve çok kapsamlı akli gücünü kullandığı söylenmiştir. Henüz doğmadan annesine rüyasında seslenen Apollonius, annesinin otlağa gitmesini ve burada çocuğunu doğurmasını istemiş, annesi de rüyasındaki bu kehanete uyarak boş bir araziye gitmiş, doğduğu anda göldeki kuğuların hoş bir müzik eşliğinde dans ettiklerini görmüştür. Apollonius doğduğu anda, tanrıların babası olan Zeus, Apollonius'un tanrılarla doğrudan bağlantısı olduğunu gösteren parlayan bir flama gönderir. Apollonius, tanrılarla olan bu bağını ömrünün her anında korumuştur. Örneğin henüz ondört yaşındayken Tarsus'ta Fenikeli öğretmen Euthydemus'dan felsefe dersi alan Apollonius, daha derin felsefi bilgilerle donatılmış bir topluluğa katılmak maksadıyla Aegae'ye gittiğinde, tanrı Asclepius geldiğini halka duyurur. Apollonius, Asclepius tapınağında kalır ve pisagoryan kuramı öğrenir, M.Ö. 6. asır felsefesiyle ilgili dört düşünce akımı konusunda yetişir: sayılar kainatın yapısını açıklamaktadır, bir kişi öldüğünde bedeninden çıkan ruh bir başkasının bedenine girer yani ruhgöçü olur, havarilerin koruyucusu ve hakimi tanrı Apollo'dur, yaşama tarzı asketik terbiye üzerine kuruludur. Onaltı yaşına girdiğinde Pisagoryan hayat tarzına kendisini adayan Apollonius, et ve şaraptan olduğu kadar ayakkabı ve yünlü giymekten sakınmış, saç ve sakalını kesmemiş, evlenmemiş ve bakir kalmıştır. Tanrı Asclepius, kan akıtma yoluyla cin çıkartarak hastalıkları bir tedavi eden büyü tanrısı olduğundan, rahiplerine görünmekte ve onlara vahyederek tılsımlı sözleri öğretmektedir, Apollonius kan çıkartma (cin kovma) yoluyla rahiplerin en ümitsiz hastaları dahi iyileştirmekte olduğuna tanık olmuştu. Bundan dolayı Apollonius her nereye gitse, büyük kalabalıklar halinde insanlar da orada toplanmakta ve kendisinden hastalıklarına şifa niyaz etmektedir. Örneğin vücudu iltihapla dolu olan Asurlu bir genç Apollonius'u ziyaret eder, Apollonius içtiği içkilerin buna neden olduğunu söyleyerek ona kızar. Apollonius bu gözleminden sonra genci iyileştirir ve sağlığına kavuşturur. Apollonius kendisini tanrılara adamıştır ve tanrısal bilgeliğini derinleştirmek için sessizlik yemini içmiştir. Bu sessizlik halinde bile, Apollonius'un kavgalara son verdiğini ve kalabalıklarla el işaretiyle iletişim kurduğunu Philostratus aktarmıştır. Sessizlik yemininden sonra Apollonius Hindistan'a seyahat etmiş kültik rahiplerle sohbet etmiş ve Babil'de Zerdüşt liderlerle Magilerle karşılaşmış, ünü her yere yayılmıştır. Babil'den Hindistan'a doğru yolculuğu sırasında, bilgeliğini öbür dünyanın yaratıklarına göstermiş, tüm insan lisanlarını konuşmuş ve kuşlarla bile sohbet etmiştir. Brahmanlar arasında çok iyi karşılanmış, cemaate ve dini ayinlere kabul edilmiştir. Brahmanlarla girdiği bu sohbetlerinde özbilgi, ruhgöçü ve kainatın beş etmeni (ateş, hava, toprak, su ve eter) hakkında zihinsel bilgeliğini derinleştirmiştir. Brahmanlar, Apollonius'u kendi dengi olarak bağrına basmışlar ve bir tanrı olduğu zannıyla büyük saygı göstermişlerdir. Hindistan macerasından sonra Apollonius, Kapadokya'ya dönmüş ve İonya'da Yunanlı izleyicileri tarafından ağırlanmış ve övülmüştür. İonya'da kaldığı sırada Apollonius, öldürücü bir belaya neden olan cinin görünümünden Efes kentini kurtarmış, Atina'da kaldığı sırada olan yer sarsıntısı sonrasında yeni karanın görüneceğini söylemiş, deniz gezginleri ada sudan çıkarken gözleriyle görmüşlerdir. Roma imparatoru Neron'un aleyhinde konuşunca tutuklanan Apollonius, Praetoryan birliği komutanı Tigellinus'un sorgulaması sırasında, tanrıların vahyi ile bilgeliğinin oluştuğunu söylemiştir. Bilgenin insan anlayışının üzerinde kudretinin olduğunu ve bir tanrıyla asla savaşmamak gerektiğini kabul eden Tigellinus, Apollonius'u serbest bırakmış ve hükmettiği güç çok büyük demiştir. Apolonius, Roma'dan İskenderiye'ye gittiğinde Mısırlılar tarafından coşkuyla karşılanmış ve daha sonra Roma imparatoru olacak Vespasian ile özel olarak konuşmuştur. Bu özel konuşmasında, Apollonius, Vespasian'ın yakında Roma imparatoru olacağını, adalet ile ölçülülükle donanmış yeni imparatoru tanrıların istediğini bildirmiştir. Vespasian'la görüşmesinden sonra Etopya'ya giden Apollonius, burada karşılaştığı Nilus ismindeki çıplak bir bilgeyi peşinden sürüklemiştir. Etopya'dan ayrıldıktan sonra Vespasion imparator olmuş ve oğlu Titus Kudüs'ü fethetmiştir. Apollonius, tanrıların Kudüs'ü ellerine verdiği Titus'a bir mektup yazmış, akıllı ve ölçülü bir hükümdarın nasıl olması gerektiğini bildirmiştir. Titus, Tarsus'ta Apollonius'la karşılaşınca, felsefi bir yaşama nasıl kavuşacağını öğretmesini istemiştir. Philostratus'a göre, felsefe için ölmek gerektiğine inanan Apollonius Roma'ya gider gitmez tutuklanarak Aelian tarafından sorgulanmıştır. Aelian, Apollonius'un bir büyücü olduğunu ve kendisine tanrı olarak tapması için insanları eğittiğini söylemiştir. Apollonius, Aelian'ın iddialarını tümüyle reddetmiş, cevaplarıyla da onu etkilemiş, imparator kendisiyle konuşuncaya kadar hapiste kendisini tutmasını istemiştir. Domitian, Socrates'in Atina'da öldüğü gibi, Apollonius da eninde sonunda ölecektir deyince; Apollonius da, imparatora, Atinalılar Socrates'in öldüğünü düşündüler oysa o ölmedi diye cevap verdi. Bu özel görüşme sonrasında Domitian, Apollonius'u büyücülükle suçlamıştır. Roma'dan Dicaearchia'ya nakledilince Apollonius, Damis'in kendisini beklediğini görür. Famis Apollonius ile, kalabalıkların kendilerini karşıladığı Olimpiya, Elis, Sparta, Corinth, Athens, Megara, Argos, Boeotia, Phocis, and Thessaly kentlerine gitmişti. Ephesus'ta (Efes) ders verirken Apollonius, transa geçer ve imparator Domitian'ın katili Stephanus'u görür. Hakkında çıkan söylentiler, Apollonius'un Efes'te öldürüldüğü veya hiç ölmediği ve cesedinin hiç bulunmadığı yönündedir. Öldükten birkaç gün sonra bir genç Apollonius'un kendisine göründüğünü söylemiştir." (Tredwell, 1958; 72)

yaratıcısı veya yaptıranı olarak şeytanı görmelerine rağmen; bu mucizeleri imkansız bulan Eusebius, Apollonius'u gözboyayan bir şarlatan olarak görerek, alay etme yolunu daha avantajlı bulmuştur. Tıpkı İncillerin İsa'sı gibi bir anda kaybolan ve (öldükten sonra) cesedi bulunamayan Apollonius'un, ruhen olduğu kadar bedenen de göğe çıktığına iman eden taparları; böylece, ruhen ve bedenen göğe çıkan İsa söylenceleriyle umut dağıtan hıristiyanlığın, bir ölçüde de olsa, öncüsü olmuşlardır. Buna rağmen Eusebius, Apollonius'u şeytanın uşağı bir taklitçi ve gözboyayıcı bir şarlatan olarak görmeye devam eder. Lactantius ile Arnobius, Apollonius'u büyük bir filozof olarak kabul etmelerine ve mucizelerinin de gerçek olduğunu ileri sürmelerine rağmen; bu harika işlerinde tanrının payının olmadığını, hepsini büyü yoluyla yani şeytanın kudretiyle yaptığını iddia ederler. Augustine varıncaya kadar neredeyse tüm kilise babaları ve azizlerine göre Apollonius, yalancı ve hilekar bir büyücüdür. Altıncı asırdaki Romalı bir yazar vekeşiş olan Cassiodorus'a (490-585) göre, Apollonius, sadece ünlü bir filozoftur. Sekizinci asırda Bizanslı tarihçi ve kilise vaizi olan Syncellus, 808 yılında derlediği kroniklerinde, Apollonius'u, Roma imparatorluğunda ortaya çıkmış en dikkat çekici bir gözboyacısı olduğunu yazmıştır.

4. İNCİLLERDEKİ VE PAUL'ÜN (PAVLUS'UN) GÜZERGAHINDAKİ APOLLONİUS

Hristiyan yazarların Apollonius'u büyücü ve gözboyayıcısı olarak görmelerine rağmen, Apollonius, pek çok yönden İncillerdeki İsa ve Yeni Ahit'in Paul'üydü. İsa ile Apollonius, M.Ö. 4 yılında ölümlü bir kadından doğmuş, doğumu tanrısal-ruhsal bir varlık tarafından ilan edilmiş, tanrının oğlu diye anılmış ve tanrı olarak tapınaklarda tapılmış, daha henüz bir çocukken kamil bir tanrısal bilgiyle donatılmış ve tapınaklardaki bilge kişilerin ya da kahinlerin hayranlığını kazanmış, Aramiceyi çok iyi konuşmuştur. Apollonius'un havarisinin ismi Damis olduğu gibi, İsa'yla birlikte çarmıha gerilirken kutsanan ve cennetle müjdelenen haydudun adı Demas'tır, Paul'ün bir öğrencisinin adı da Demas'tır, ayrıca Thomas isminin söylenişi ile Damis adının telafuzu arasında da tam bir uyum vardır. Apollonius'un öğreti ile mucizeleri, pisagoryan/platonist ruhçuluğa dayandığı gibi; İsa'nın cin çıkarma ve ölmüşü dirilme gibi mucizelerine olduğu kadar Paul'ün sözlerine de platonist eğilim hakim olmuştur. Apollonius'un sözünü ettiği kişiler arasında Demetrius, Titus, Stephanus vs isimleri geçtiği gibi, aynı isimler Paul'ün mektuplarında[16] da vardır. Apollonis kadar İsa ile Paul de, zenginliği ve parayı olduğu kadar dünya işlerini aşağılamış; fakirliği yüceltmiş, evlilik hayatından ve bedensel zevklerden uzak durmuş, çilekeşliği (asketikizmi) tanrı yolu haline getirmiştir. Apollonius gibi İsa ve kısmi kel olan Paul'ün de, uzun saçları ve sakalları olmuş, hiç evlenmemiş ve çocuk sahibi olmamış, Kudüs'e gitmiş, bedenden ruh çıkartarak hastaları iyileştirmiş ve cinleri bedenden kovmuş, gittikleri her yerde ünleri

[16] "Paul, yalnızca seyahatleriyle değil, ismiyle de Apollonius ile arasında çok yakın benzerlikler bulunmaktadır. Paul ismi Yunancada Paulos isminden türetilmiştir, tıpkı Apollos ismi gibi Paulos adı da Apollonius isminin uzantıları durumundadır. Paul'ün yazdığı orijinal mektuplarında, temel alınan insan tasviri Apollonius olduğu gibi, yazış tarzından içeriğine varıncaya Apollonius eğilimi hakimdir. Paul'ün kendi ismi bile, Apollonius ve Apollos isminin kısaltılmış (Pol = Paul) okunuşudur. Paul'ün mektupları, ilk yazılış haliyle, hiç kuşkusuz Apollonius tarafından yazılmıştır. Paul adı nasıl Apollonius veya Apollos isminin kısaltılmış şekli olduğu gibi; Paul'ün mektuplarında (Koloselilere 4: 14; 2. Timoteyus'a 4: 10; Filumun'a 24) sözünü ettiği Demas (veya Dimas) ismi de Apollonius'un havarisinin adı olan Damis'ten uyarlamadır. Yine Paul'ün mektuplarında (1. Korintlilere 3: 4-6, 22: 1; Titus'a 3: 13) sözünü ettiği Apollos, tamamıyla Paul ile aynı imana ve eğilime sahip biri olmanın ötesinde, tamamıyla hayali bir şahsiyettir." (Dzielska, 1994; 73)

kendilerinden önce varmış, tapınak rahipleriyle tartışmış ve onları fikren mağlup etmiş, her an hayatları tehdit altında kalmış, Romalı yöneticilerce sorgulanmış, hapse atılmıştır.

İsa ile Apollonius, hadımlığı reddetmemiş hatta tanrıya yakın olmak yani ruhsal diyara (göklerin krallığına) girebilmek için hadım olmayı gerekli görmüş, yağ ile sıvanmış, konuşmalarında benzetmelerde bulunmuş ve sözlerini mesellerle süslemiş, gelecekte olacak olayları önceden bildirmiş ve pek çoğunu olmadan görmüş, genç bir kıza dokunarak (tanrı ruhunu bedenine iade ederek) ölümden diriltmiş, yasa koyucu olarak konuşmuş, söylediği her söz tanrı sözü (buyruğu) olarak görülmüştür. Apollonius, Yunan kültürünü özellikle de pisagoryan/platonist ruhçuluğu barbar kavimlerine aktararak aydınlatma misyonunu üstlenmişken; İsa da, uluslara (gentile) musevi kültürünü (tanrı tektir) aktarma gayesini gütmüştür. İncillerin İsa'sı günahkarları kurtarma misyonuyla fakirler ve suçlular arasında gezinir ve Romalıları bile dost olarak görürken; kabileleri kurtarma misyonuyla gezdiği her yerdeki her yerli halka dostça yaklaşan Apollonius da, özellikle fakirlere ve sıradan kimselere yaklaşmıştır. İsa ve Apollonius'un her ikisi de, büyücülükle suçlanmış, kralın huzuruna çıkarılmış, dürüstlük ve sevgiyi cesurca savunmuş, Romalı yöneticiler tarafından sorgulanmış, öldükten (veya öldürüldükten) sonra yerin altına inmiş, cehennemdeki (hadesteki) suçluların haline acımış ve tüm insanları kurtarma emelini taşımış, göğe çıkmış, yüce tanrının yanına çıkmış, parlak bir ışık halinde görünmüş ve göründüklerine emirler vererek yeni dininin yayılmasını istemiş, adına tapınaklar (kiliseler) inşa edilmiş ve tapınaklarda tasvirlerine diz çökülerek yakarılmış ve adına dualar edilmiştir.

Paul (Pavlus) isminin Apollonius adının kısaltılmış tarzı olan Pol'den türetildiğini[17] öne süren araştırmacılara göre, Paul gibi Apollonius da; ömrünün önemli bir kısmını Antakya'da yaşamış, tanrısal görevinin önemli bir kısmını Akdeniz kıyılarını gezerek yaşamıştır. Doğuya gittiği üç yıl boyunca bilgeler tarafından yetiştirilen Apollonius gibi Paul de bizzat ruhani bilge İsa tarafından üç yıl boyunca terbiye görmüştür. Apollonius ile Paul, Efes'te vahşi hayvanlarla savaşmıştır. Paul ile Apollonius arasında kurulan en ilginç benzerlik, Paul ile Apollonius hemen hemen aynı yıllarda (66) Efes ile Roma'ya gitmiş

[17] "Apollonius adının anlamı, yıkıcıdır. Yeni Ahit'in resullerin işleri kitabındaki 'İskenderiye doğumlu Apollos adında bir Yahudi Efes'e geldi, üstün bir konuşma yeteneği olan Apollos, Kutsal Yazıları çok iyi biliyordu, Apollos Ahaya'ya varınca Tanrı'nın lütfuyla iman etmiş olanlara çok yardım etti' (18: 24) ifadesiyle, Paul isminin kökü de sayılan ve Apollonius adının da kısaltılmış sözcüğü olan Apollos diye birinden söz edilmiş olması, son derece tuhaftır. Çünkü, Pol ya da Paul adları gibi Apollos ve Apollonius isimleri de, Yunan sözcükleridir ve kesinlikle Yahudiler tarafından hiç kullamılmamıştır. Anadolu güzergahunda konuşlanmış hemen her Yunan kardeşlik ve gizem okulunda, sevilen Orpheus isminden daha az olmamak üzere Pol (yani Paul) ile Apollos (yani Apollonius) ismine rastlanılmaktadır. Hıristiyan çağından asırlar önce etkili olan ve çoktanrılı mistik dinlerden biri olan Dionysus tapınmasında benimsenilen IES unvanı, nasıl çalınarak İsa'ya ait kılınmışsa; Paul adı da, Yunan metinlerinden Pol ve Apollos isminden türetilerek veya Apollonius ismini kısaltılarak Saul ile değiştirilmiştir. Üstelik Apollonius ismi, antik dönemlerde hep 'Pol' (ya da Paul) şeklinde kısaltılarak kullanılmış; ayrıca İbranilere yazdığı mektupta Saul, kendi adını Apollos isminin bir çevrimi ve Apollonius adının da bir tür kısaltılmışı olan Paulos (Pavlus) olarak tanıtmıştır. Kaldı ki, Paul'ün mektuplarının önemli bir kısmı, Paul öldükten sonra fakat Apollonius henüz hayattayken ortaya çıkmıştır. Paul'ün Korintlilere yazdığı ilk mektubunda Apollos isminin beş defa geçmiş olması, Apollos dolayısıyla Apollonius ismine verilen önem bakımından çok ilginçtir. Gerçekte Paul (Pol ya da Apollos) ismi kadar Apollonius adı da, Saul'e (Pavlus'a) yabancı olduğu kadar, Yahudi kültürüne de aykırı bir isimdir. Pol (Paul) isminin Apollonius adının kısaltılmış seslendirilişi olduğu, sadece Tarsus'ta değil Efes hatta Roma'da bile adı Apollonius olanlara konuşma sırasında kısaca Pol dendiği bir gerçektir." (Spearman, 2003; 98)

ve seyahat etmiş olmalarıdır[18]. Apollonius, Roma imparatoruyla görüşme yapmış ve yargılanmış biri olarak İsa ve Paul'e ilham kaynağı olduğu gibi, özellikle de imparator Domitian'nın emriyle işkence görmesi İsa ile Paul'e olmasa bile havari Yuhanna'ya uyarlanmıştır. Paul'ün yazmış olduğu mektupların bile, pek çok yönden, Apollonius'un mektuplarından uyarlamalar olduğu iddiasında bulunan bazı araştırmacılar; Tarsus'lu Paul'un kendisini Anadolu'da doğmuş Apollonius'un yaşamıyla özdeşleştirerek adeta ikinci bir Apollonius ya da kopyalanmış bir şahsiyet olarak yansıttığını bile öne sürmüşlerdir. Apollonius gibi Paul de, Yunan felsefesinin yoğun bir şekilde işlendiği ve İsa gibi Güneş tanrılarından biri olan Mithra'ya tapınıldığı önemli bir merkez haline gelen Tarsus'ta yetişmiştir. Ancak hıristiyanlığın Apollonius ve diğer pagan tanrılarının gizemleriyle yeniden oluşturulması, İncillerin de binlerce yıllık pagan imanına göre yeniden kurgulanması; Constantine'nin emriyle 325 yılında toplanan, İznik konsili[19] kararlarıyla başlamıştır.

5.SONUÇ

Kudüs'te ikinci asırdan itibaren pagan tapınmaları, yahudilik ve hıristiyanlık arasında çıkan mücadelede; hıristiyanlık, diğer iki dini geride bırakmış, Kudüs'ten Anadolu'ya ve Mısır'dan Roma'ya hatta Yunanistan'dan Kuzey Afrika'ya varana kadar geniş bir coğrafyada hızla yayılmıştır. Evlerde toplanan hıristiyanların tek bir İncil yerine farklı olan hatta birbirinin tam zıddı sayılan otuza yakın İncili okumalarına, her bir İncilde çok farklı İsa'ların anlatılmasına rağmen, hıristiyanlık bu denli hızlı yayılmıştır. Zira bu İnciller, İsa'nın çarmıha gerildi denilen yıldan kırk yıl sonra yazılmaya başlandığı için; İncilde sözü edilen bu olayların doğruluğunu hatta İsa'nın kendisinin kendisinin bile gerçekten yaşayıp yaşamadığını açıklayacak tek bir tanık bile kalmamıştır. Başlangıçta bir iki sayfalık İsa söylenceleriyle başlayan hıristiyanlığın oluşum serüveninde, yoğun ilgi nedeniyle İsa'nın hikayesi İncil kitapları halinde yazılmaya başlamış olsa da; erken dönem hıristiyanlıkta tek bir İncilin olması, kimin yazdığı asla bilinemeyen ve ismi geçen yazarlarının (Markos, Matta, Luka, Yuhanna) da bu İncillerin yazılmasından çok önce ölmesi nedeniyle; kilisece kabul edilen bu dört İncilin gerçekte sonradan son şekli düzenlenmiş birer anonim eser olduğu konusunda, günümüz araştırmacıların neredeyse tamamında kesin bir kanaat oluşmuştur. Yargılanma nedenlerinden biri olan tanrılara hayvan kurban etmeyen Apollonius gibi, İsa tektir diyerek kendini İsa'ya kurban eden hıristiyanlar da; kurban ayinlerine katılmadıkları ya da İsa'dan başka ilah tanımadıkları için, arenada yakılarak öldürülmüştür.

---

[18] "Apollonius ile Paul'ün seyahat güzergahının birbirinin neredeyse aynı olduğu halde, birbirinden hiç söz etmemiş veya birbirleriyle hiç karşılaşmamış olmaları, son derece tuhaftır. Gerçekten de, Paul ile Apollonius hemen hemen aynı yıllarda (60-63) Efes'e ve Roma'ya varmıştır. Tıpkı Paul gibi Apollonius da Anadolu'nun içlerinde ve Akdeniz'in kıyısında seyahata çıkmış; Anadolu'ya, Yunanistan'a ve Roma'ya yeni bir din sunmuşlardır. İsmine ve seyahatlerine varana kadar Paul ile aynı olan, mucizelerinin pek çoğunu İsa'ya ait kılan Yeni Ahit, neden, Tyanalı Apollonius'dan hiç söz etmemektedir? Unutturulan ya da reddedilen Apollonius, tapınakları hıristiyanlarca yıkılmış olsa da; artık ismiyle ve seyahatleriyle Paul'ün, gizemli işleriyle de İncillerin İsa'sının ilk örneği olduğu, günümüzde kesinleşmiş gibidir." (Bernard, 2001; 74)

[19] "Bu gün okunulan orijinal İnciller 325 yılında toplanan İznik konsülünde yeniden yazılmış ve değiştirilmiştir. Belki hıristiyanların büyük bir çoğunluğu, bu İznik konsilinde Yeni Ahit metinlerinin baştan yazıldığından haberi bile yoktur. İsa'nın İncilleri, gerçekte 325 yılındaki İznik konsilinde yaratılmıştır. Hıristiyanlığı kilisesiyle Roma'nın yeni bir dini haline getiren kaynaklar arasında belki de en önemlisi, Apollonius'un orijinal dini olmuş; 325 yılında İznik konsilinde, bir bütün olarak Yeni Ahit yani kabul görmüş İnciller ile eklenmiş mektuplar, orijinal Apollonius biyografi ve söylencelerden oluşan orijinal metinlerden kopyalanmıştır." (Clyde, 1976; 86)

Apollonius'un yapmak istediği reformun ana ilkelerinden ilham alan, İsa'dan başka görünen tanrı olmadığı iddiasındaki hıristiyanlık; Roma tanrılarına kesilen hayvan kurbanlara ve eğlenceli bir oyun haline getirilen arenalarda gladyatörlerin öldürülmesine karşı çıktığı için, kitlelerce kabul görmüştür. Sadece İsa'ya taptıkları için arenada vahşice öldürülen hıristiyanlar arasında farklı farklı İncillerin okunuyor olması, yani çok farklı İsa'ların ortaya çıkması; inanç birliğini sağlamak azmindeki İrenus, okunulan İnciller arasında bir eleme yapmış ve diğerlerine de yasak getirerek imha edilmesine neden olmuştur. Zira bu kadar hızlı yayılmasına ve inananların da kendi canlarını feda etmelerine rağmen, farklı farklı İncillerin okunuyor olması; İsa'yla ilgili çok farklı söylencelerin çıkması veya birbirini yalanlayan İncillerin elden ele dolaşıyor olması Ireneus'u harekete geçirmiş, İsa söylencesini dört kitapta derlemesini yapmaya mecbur etmiştir.

Bu makalemizin girişinde de temel bir ayrıntıya değindiğimiz, 70 ile 170 yılları arasında yazılmış ve 180'li yıllarda Ireneus tarafından öne çıkarılan dört İncilin; reddedilen diğer İnciller (Marcion, Thomas, Philip, Peter, Marya Magnedala, Hakikat ve artık Judas vs) gibi başı ve sonuyla metni belli orijinal kıpti kodekslerine ulaşılamadığı veya Aramice yazılmış ilk örneklerinden birine rastlanılmadığı, 325 yılında toplanan İznik ve 397 yılındaki üçüncü Kartaca konsilinde nereden hangi metinlerin eklendiği ve hangilerinin de çıkarıldığı bugün bilinemese de son şeklinin verildiği için; günümüzdeki şekliyle bu dört İncilin, Apollonius'u anlatan Flavius Philostratus'un 217 yılında yazdığı eserinden sonra yazılmış daha doğrusu derlenmiş olduğu, Apollonius mucizelerinin de İsa'ya ait kılınarak bu İncillere aktarıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonucun dayandığı belki de en önemli mantıki neden, orijinal metinlerine yani arkeolojik kodekslerine ulaşılan ve Ireneus tarafından yasaklanarak imha edilen diğer İncillerde, İsa'ya ait kılınan Apollonius mucizelerden hiç söz edilmemiş olmasıdır. Nasıl ki, İncil yazarları, her insanın içinde olan 'tanrı sevgidir[20]' (Yuhanna 5: 42, 1. Yuhanna 4: 8), ile, 'söz tanrıydı[21]'

[20] "Sevgi, yüce, yüceler yücesi bir Tanrıdır; tanrı işlerinde de, insan işlerinde de etkisi sınırsızdır. Sevgi, insanlar ve tanrılar arasında eşsiz bir yer tutan büyük bir tanrıdır. Eşsizdir. Hekimlik baştan başa bu Tanrının emrindedir, bedenin de toprağın da işletilmesi ona bağlıdır. Sevgi, tanrıların en eskisi, en saygıdeğeri, en güçlüsü ve insanlara hem hayatlarında hem de ölümlerinde erdem ve mutluluk kazandırır. İşte yerince övdüğümüz Tanrı, bize bu nimeti bağışlayan sevgidir. Sevgi, en mutlu tanrıdır; çünkü en güzelleri, en iyileri odur. Sevgi, tanrıların en genci, en incesidir. Açıkça sevmek, gizli gizli sevmekten daha güzeldir. Tanrılar da insanlar da, sevene tam bir özgürlük vermiştir. Sevgi ortaya çıktıktan sonra değil midir ki, tanrılar arasındaki gürültü patırtı bir düzene girdi. Sevgi büyük bir Tanrıdır, güzelin sevgisidir. Sevgiyi büyük bir tanrı sayıyor herkes. İyiliği ve güzelliği olmayan, hiç Tanrı olabilir mi? Olamaz gerçekten." (Platon, 2000; 14)

[21] "Gospel'i yazdığı varsayılan John adlı kişinin kimliği de meçhuldür. Bu kişinin İsa'nın öğrencilerinden birisinin olması da pek olası değildir. Çünkü İsa'nın Havarileri olarak bilinen kişilerin tamamı (12 kişi) cahil, yoksul ve eğitimsiz sıradan Yahudilerdi. 'Sofya' kavramı Yahudiliğe değil Helen kültürüne ait bir kavramdı ve İsa'nın döneminden önce Yahudi Baş Hahamlan Helen kültürüyle ilişkiye girilmesini kesinlikle yasaklamışlardı. Dolayısıyla Havari olarak adlandınlan bu kişilerin 'Sofya'nın anlam ve önemini bilmeleri olası değildi. Hellenizm'de 'Logos' (Kelam ve Kelime) olarak kullanılagelmişti ve Pagan dünyasının en temel şifresi ve kavramıydı. Kim olduğu bilinmeyen bu kişi işte sadece Paganlara ait ve çeşitli sırlann taşıyıcısı olan bu kavramıalmış ve kendi Gospel'inin ilk cümlesini bununla kurmuştu: "Başlangıçta Logos=Kelam vardı ve O, Tanrı 'yla birlikteydi." (John, 1.1) Böylece Synoptic'e göre Tann'nm Oğlu olduğunu söyleyen İsa Mesih, John'un Gospel'inde Paganların 'Logos'u yapılmıştı. Kaldı ki Tann'yla 'birlikte' olmak önermesi de Yahudiliğe değil, Pagan filozoflarına aitti. John'un Gospel'inde İsa, 'Tanrı 'nın kelamı/hikmeti' haline getirilerek Paganist Hellenlerin Sofya'sı ile özdeşleştirilmişti. Nasıl olmuş da Paganlara karşı acımasız ve hunharca düşmanlık besleyen Hıristiyan yöneticiler, rakiplerinin en temel fikrini ve kavramını alarak kendilerine mal etmişlerdi? Bu sorunun yanıtı özellikle de son elli yıldır ilahiyatçılar ve bilim adamları tarafından araştırılmaktadır. Gerçekte "Azize Sofya" diye bir kadın ne var olmuş, ne yaşamış ne de Paganlar tarafından öldürülmüştü. Bu tamamen uydurma idi. Tıpkı Kilise Babaları'nın İsa'yı "Logos=Word" (kelimetullah)

(Yuhanna 1: 1) ayetlerini, Platon'un eserlerinden kaynak göstermeksizin Yeni Ahit'e aktarmışsa; Apollonius'un mucizelerini de İsa'ya ait kılarak kopyalamışlardır. Kadından doğan (Galatyalılara 4: 4) diyerek İsa'nın bakire doğumunu bile reddeden, temel mesajı İsa'yı ölümden dirilten tanrının ruhsalları (nefsini öldürerek karşılığında İsa'nın ruhunu alanları) da diriltmesi olan, İsa'nın çarmıhta ölmesini ve dirilmesini dogmatikleştirmiş olan Pavlus'un mektuplarında; Apollonius'un yaptığı fakat İncillerde İsa'ya ait kılınmış bu mucizelerin hiç birinden den kesinlikle söz edilmemiş olması, Roma arşivlerinde kayıt altına alınan ve Philastratus tarafından da derlenerek kitaplaştırılan Apollonius söylencelerinin sonradan İncillere aktarıldığını kanıtlamaktadır. Burada ilginç olanı, Pavlus'un, hiç İncillerden söz etmemiş veya hiç İncil okumamış olması değil; bu kadar gezmiş olmasına ve mektuplarında da Apollonius'u ima etmesine rağmen, şahsen Apollonius ile karşılaşmamış olmasıdır. Belki de bundan çok daha ilginç olanı, Pavlus'un bu kadar seyahat etmemiş olduğu veya oturduğu yerden mektup yazdığı yorumlarına da neden olan, Apollonius'un Pavlus'dan habersiz kalmış olmasıdır.

6.KAYNAKÇA

Altındal A. (2006). Hangi İsa, Ankara

Altındal A. (2005). Yoksul Tanrı : Tyanalı Apollonius, İstanbul

Bernard R.W. (2001). Apollonius the Nazarene: Mystery Man of the Bible, Northvale

Boyd G.A. (2009). The Jesus Legend: A Case for the Historical Reliability of the Synoptic Jesus, Ohio

Campbell F.W.G. (1964). Apollonıus Of Tyana: A Study Of His Lıfe and Times, California

Clyde W. (1976). The Gospels and Contemporary Biographies in the Greco-Roman World, Philadelphia

Conybeare F.C. (1963). The Apology and Acts of Apollonius and Other Monuments of Early Christianity, California

Conybeare F.C. (1981). Philostratus The Life of Apollonius of Tyana The Epistles of Apollonius and The Treatise of Eusebius, New York

Doane T.W. (1952). Bible Myths and Their Parallels in other Religions, New York

Dzielska M. (1994). Apollonius of Tyana in Legend and History, California

Eunapius S. (1968). Lives of the Philosophers and Sophists, New York

---

yaptıkları gibi... Onların tek amacı vardı o da Hıristiyan olmamakta direnen Pagan Hellenleri bir an önce kendilerine bağımlı hale getirecek ve temelleri İznik Konsili'nde atılmış olan "Yeni İsa Dinine sokmaktı. Bu nedenle tüm Pagan geleneğini (Logos dahil) kendisine mal etmiş olan Kilise için, gerçekte, Paganizm'i "Sanal bir Tek Tanncılığa mahkum etmiş kurumdur diyebiliriz. Yeni Ahit diye bilinen Hıristiyan İncili'nin dört Gospel'i henüz tam anlamıyla ne çevrilmiş ne de Kilise Babalan'nm öngördükleri tüm uydurma eklemeler ve/veya çıkartmalar yapılmıştı. Örneğin dört Gospel arasında en "Esrarengiz" olanı sayılan John'un Gospeli'ndeki en temel kavramın (Logos meselesi) nasıl çevrildiği bilinmiyordu. Şöyle ki, John, kendi Gospel'inde ilk satırı "Başlangıçta Logos (Kelam) Vardı" diyerek açmış ve eklemişti: "Logos Tanrı ile Beraberdi ve Logos Tanrı ydı." İbraniceden (Aramice) yapılan çeviride Kilise Babalan bu sözleri tam anlamıyla saptırmışlardı. Bu kavram gerçekte Neo-Platonist olan İskenderiyeli Philo tarafından öne sürülen fikirlerden yola çıkılarak bulunmuştu ama Philo'nun terminolojisinde kavram "Sophia" olarak "Dişil İlke" anlamındaydı, John da böyle kullanmıştı! İşte Atinalı ünlü yazar Flavius Philostratus'un "Apollonius 'un Yaşamı,A adlı kitabını yazmaya başladığı İ.S. 211 yılında Yahudilerin kutsal kitaplarının, Grekçe çevirileri çoktan tamamlanmıştı.Nedir ki, bu "Dişil=Sophia" Flavius'un döneminde, John'un yazdığının tersine "Eril-Logos" haline getirilmişti. Flavius kitabını yazmaya başladığında, tahrifli (Muharrer) ve/veya değil, Yeni Ahit metinlerini -Dört Gospel'i- bilmiyordu. Bilmesi de beklenemezdi çünkü en az 1500 Testament yazılmıştı ve bu sayı henüz "Dörde" indirilmiş değildi." (Alındal, 2006; 39)

Faraday M. (2002). Jesus Christ: A Fiction Founded Upon the Life of Apollonius, Berkeley

Graves K. (2001). The World's Sixteen Crucified Saviors, New York

Jones C. P. (2006). Apollonius of Tyana : letters of Apollonius, ancient testimonia, Eusebius's reply to Hierocles, Massachusetts

Kitabı Mukaddes Şirketi (2004). Kitabı Mukaddes Eski ve Yeni Ahit, İstanbul

Mead G. R. S. (1981). Apollonius of Tyana, Chicago

Newman J.H. (1973). The Lıfe Of Apollonius Tyanaeus With a Comparison Between The Miracles of Scripture, Oxford

Philostratrus (1962). The Life of Apollonious of Tyana, Cambridge

Platon, (2000). Şölen-Dostluk, İstanbul

Priaulx O.B. (1973). Apollonıus of:Tyana: The Indian Embassıes to Rome Reıgn of Augustus to the Death of Justınıan, London

Roetzel C.J. (2009). The Letters of Paul: Conversations in Context, Chicago

Roberts J.M. (1962). Apollonius of Tyana, identified as the Christian Jesus, Massachusetts

Robinson J.M. (2006). Yahuda İncil'inin Sırları, İstanbul

Schure E. (1999). İnsanlığı Aydınlatan Büyük İnisiyeler, İstanbul

Spearman G. (2003). There Was No Jesus: The Teacher of the New Testament Was Apollonius of Tyana, Cambridge

Swain, S. (1996). Hellenism and empire : language, classicism, and power in the Greek world, AD 50-250, New york

Tanrıbağı M.İ. (2011). Hermetik Bilge Pitagoras : Tanrıbilim ve Yeniden Doğuş Felsefesi, İstanbul

Tredwell D.M. (1958). A Sketch of the Life of Apollonius of Tyana or the First Ten Decades of Our Era, London

William S. (2004). Apollonius Tyanaeus: A Dictionary of Greek and Roman Biography and Mythology, London